

LJUBLJANSKI ZVON

IZDAJATELSKOVNA ZADRUGA
L J U B L J A N A

1

9

2

5

Sebina zvezka za mesec oktober:

J. Kelemina: Oblika pešniškega umotvora. (Konec)	577
Juš Kozak: Šentpeter. (Dalje prih.)	583
Karlo Kocjančič: Iz zbirke «Večna plamenica»	595
Av gust Žigon: Fr. Levstik in J. Krajec: 7 pisem	596
Angelo Cerkvenik: V vrtincu. (Konec.)	604
Gustav Strniša: Ubranst	611
Dr. N. Preobraženski: Nova Rusija	612
1. Jevgenij Zamjatin.	
J. Zamjatin: Afrika. (Konec prih.)	
J. Zamjatin: Cerkev božja.	
Slavko Grum: Izgubljeni sin	618
Jernej Jereb: Suženj demona. (Dalje prih.)	620
Pastuškin: Preobilje	625
Giovanni Papini: Walt Whitman. (Dalje prih.)	625
Književna poročila	629
Dr. F. Kidrič: Dr. A. Res, Dante 1321—1921. (Konec prih.) — Kocjan: Ivan Matičič, V robstvu. — A. D.: Frances Hudgson Bur- nett-K. P. Pribil: Mali lord Fauntleroy. — J. Šega: Čika Jova, Maloj Srbadiji.	
Kronika	638
Louys A. D.: Drobtine. — J. S. Novi italijanski glasovi o Cankar- jevem «Hlapcu Jerneju».	

„LJUBLJANSKI ZVON“

Izdaja v posameznih zvezkih ter stane na leto 120 Din, za pol leta
60 Din, za četrt leta 30 Din, za inozemstvo 140 Din.

Posamezni zvezki se dobivajo po 15 Din.

Urejuje: Fran Albrecht.

Uredništvo ne vrača rokopisov, ki jih ni naročilo.

Upravništvo se nahaja v Prešernovi ulici št. 54.

Izdaja «Tiskovna zadruga», r. z. z. o. z. v Ljubljani (Fran Šarabon).

Tiska Delniška tiskarna, d. d. v Ljubljani (Miroslav Ambrožič).

J. Kelemina / *Oblika pesniškega umotvora*

(Konec)

Epske in dramske pesnitve opostavljamo navadno kot pragmatško vrsto napram liriki. Razliko med obema tvori časovno pojmovanje. Dočim se v pragmatški vrsti prikazuje nekak časovni razvoj, nam naj prikazuje lirika kakšno stanje kot nekaj izoliranega. Epska pesnitev predstavlja dejanja, to je elemente, ki predočujejo preteklost in časovno distanco. Njena enotna izrazna oblika je povest.

Dramatska umetnost je vedno neposredna, sedanja; njena izrazna oblika je predočevanje dejanj v vidljivi sedanjosti. Kar se tiče končno lirike, je treba gornje navedbe pravilno umeti. Lirik se seveda ne more omejiti na to, da bi nam prikazoval zgolj kako posamično stanje kot nekaj izoliranega; on lahko brez vsega podaja kakšen časovni potek in razvoj. V Prešernovi pesmi: «ko brez miru okrog divjam, prijatli prašajo me: ,kam?»... je za grabljen izoliran hip iz pesnikovega čustvovanja, ki vrholiči v stavku:

«da pred obličje nje ne smem» —

Toda v kaki drugi pesmi pa nam poda pesnik časovni potek in razvoj:

Je od vesel'ga časa téklo leto —
ko je stopila v cerkev razsvetljeno
v srcé mi padla iskra je ognjena,
ki vgasnit' se ne da z močjo nobeno.

A o tem primeru velja, kar je rekel Schoppenhauer, da lirika ne nudi nič interesantnega, da torej uživalec v liriki ne dobi svojega zadoščenja tekom interesantnega poteka kakega dogajanja. (Prim. R. M. Werner, Zs. f. Ästh. I., 135.)

Navedene oblike ne leže v snovnem dožitku, temveč so rezultat formulacije vsebine. Z dožitkom kot takim ni že obenem podana nikaka določena smer formalne in tehnične oblike bodoče pesnitve. V kateri kategoriji se dožitek predoči, zavisi od formalne volje ustvarjajočega in preko tega od določenih raznolikih funkcij in oblik fantazijskega življenja in njim odgovarjajočih specifičnih učinkov. Res da se dostikrat zatrjuje, da kakšna snov naravnost kliče po epiku ali dramatiku; a snov kot taka nima v svoji svoje-

bitni strukturi še ničesar, kar bi dalo sklepati na gotovo obliko; eno in isto snov lahko obdelata epik in dramatik. S tem pa vendar nočem reči, da se dá vsaka snov tudi v resnici predelati v epos ali dramo. Saj vidimo vsak dan, kam vodijo poskusi, razbliniti kake oskudne zgodbe, ki bi jedva zadostovale za skromno povest, v roman ali dramo. Avtorju se dozdeva neka oblika najbolj primerna, da izvede v nji svojo namero. Drugi pesnik lahko obdelava snov drugače.

Vsak pesniški umotvor, bodisi epska, dramska ali lirski pesnitev, se predstavlja opazovalcu kot nekak lik. O sestavnih elementih tega lika smo se navadili govoriti s termini, ki so prevzeti prvotno iz arhitektonske umetnosti. Ta duhovni lik si predstavljamo kot nekako zgradbo, ki je zgrajena po nekem tlorisu, in katere posamični deli so skrbno preračunjeni drug na drugega. Nekateri teoretiki, ki študirajo sicer tisočere posamičnosti, puščajo gradnjo pesnitve ob strani. Temu pripominja Walzel, da delajo enako, kot da bi kdo pri kaki sliki pazil samo na barve, a bi prezrl to, kar te barve predstavljajo.

Določitev arhitektonskih odnošajev pesnitve je nedvomno zelo važen del kritičnega posla; trud, ki se uporabi pri tem, se nam poplača z globokimi vpogledi v metodo pesnikovega dela. Principi kompozicije, po katerih urejajoči duh predstave, zaznave in ideje izbira, koncipira in razvrščuje, so deloma zavestni deloma nezavestni. V stvari je malo doseženo, ako se pri kompoziciji pokazuje na kakšne številčne odnošaje ali na kakšne geometrične like, ki da leže v osnovi pesnitve. Vse to zavaja v shematiziranje,¹⁰ kot ga goje n. pr. avtorji, ki pribijajo — in usum Delphini — klasične drame na razpelo Freytagove piramide. Analiza arhitektonskih odnošajev ne sme postati zgolj vnanje spoznanje, marveč nam mora prikazati «vsebino kot nekako konkretno telo, obdarjeno z vsemi zakonitostmi organske gradnje.»

Ti principi pesniške kompozicije se krijejo, kot smo rekli, s principi v arhitekturi, pa tudi v vseh drugih umetnostih; tako da smemo v njih gledati splošne estetske zakone. Spričo posamične pesnitve je torej podana naloga, razkriti skrivnost njenega ustroja v skladnosti z občnimi načeli kompozicije. Dramska ali epska pesnitev se temeljito razlikujeta po svojem ustroju in vendar odgovarja vsaka izmed njiju splošnim načelom kompozicije.

¹⁰ Ako je v Prešernu res toliko nameravane aritmetične in geometrijske šablone, kot jo odkrivajo nekateri, kje ostane potem pristnost in neposrednost izražanja?!

Drugačno lice zadobi problem pesniške oblike, ako se ozremo na material ustvarjanja, na govorno besedo. V poštev pridejo tukaj fonetski, gnomični in nazorni učinek, ki je lasten besedi. Vsaka skupina teh učinkov prispeva k čim izrazitejšemu razkazanju pesniške oblike. Akustično-muzikalni občutki, ki nam jih posreduje beseda, tvorijo podlago stavkovne melodije in stavkovnega ritma; v verzih in kiticah so učinki smotreno organizirani. Drugače spet pesniške figure, kojih efekt leži končno manj v opazovanju kot poetizacija vsebine. Spet drugi načini jezikovnega izražanja se izkazujejo kot nositelji ustrojstva ali boje, ki je razlita čez pesnitev.

Pod stilom¹¹ kake pesnitve razumemo način izražanja in prikazovanja, ki se povrača v enaki ali slični meri preko celega umotvora ali pa v partijah, ki prihajajo v poštev v posebne svrhe pesnikove. Stilistika preiskuje raznovrstna izrazna sredstva, ki se jih poslužuje pesništvo pri prikazovanju svojih predmetov. Ta sredstva je treba opisati in oceniti glede njih umetniške funkcije. Stil pesnitve je pa v nadaljnjem odvisen od raznih činiteljev, od katerih naj tukaj navedem sledeče:

Predvsem je pesniško prikazovanje navezano na artikulirano govornico, ki je v konkretnem primeru ta ali oni jezik v svoji zgodovinski strukturi in razvitosti. Človeška govornica vobče in kakšen konkreten jezik dovoljuje povsem določene načine izražanja in izključuje druge. Upoštevati je pri tem študiju muzikalni, gnomični in nazorni efekt govornice. Nekaj teh učinkov je organiziranih v zgodovinskih tvorbah, ki so že v izdatni meri utrjene in uglajene od tehnične tradicije: da na kratko spomnim na sintaktske konstrukcije, figure, metrične tvorbe. Poezija se jih sme

¹¹ Goethe je dal besedi «stil» nekako drugačno vsebino. Imel je v mislih idealizirano prikazovanje narave: ako izbere umetnik iz cele vrste upoštevanih predmetov najbolj značilne in omalovažuje neznatnejše oblike, je to slog, to je ona stopnja umetnosti, ki počiva na najglobljih temeljih spoznavanja. V tem primeru učinkujejo ljudje in stvari kot nekaj večjega in vzvišenega in se dozdeva prikazani predmet kot globlji in pomembnejši kot ga vidimo navadno. Stil preiskovati je po Goethejevem naziranju isto kot preiskovati najvišje zahteve, ki jih moremo staviti na jezikovni umotvor. Po tem Goethejevem naziranju umotvori one umetniške struje, ki se zadovoljuje s posnemanjem osamelih enkratnih oblik narave, nimajo stila, marveč samo maniro, pa tudi to samo v primeru, ako se žrtvujejo od gledanega predmeta posamezne nebitvene poteze, da se ojači vtis celote. (Über einfache Nachahmung der Natur, Manier, Stil. Prim. Goethe-Jahrbuch. 1914, 39 do 41; Deutsche Literaturzeitung. 1915, 1357. — E. Castle, Zur Entwicklungsgeschichte des Wortbegriffes Stil. G. R. M. VI (1914), str. 153.

posluževati, toda jezikovna oblika pesnitve mora biti umetniški čin. Kjer je pesniški govor samo «izrazilo», kjer se premika po izvoženih kolotečinah, imamo pred sabo «polovičarsko, nezdravo, šepajočo poezijo». Kjer prekoračita ideja in zadržaj krog doživljenega in oblikovanega jezika in se kretata po izvoženi poti racionalnih jezikovnih znakov, imen, pojmov, je pesništvo kot tako ubito in na njega mesto podtaknjen podmenčič osebnega rahločutja in umstvenega pregovarjanja...» (H. Hefele). V čem se razlikuje pesniški govor — v vezani ali nevezani obliki od nepesniškega? Kar je na uporabi jezika pesniškega, je to, da izreka vsebino življenja v obliki pesniškega dožitka. To nalogo estetiziranja življenjskih vsebin imajo izvrševati tudi podobe in prispodobe poezije, ne pa da nadomeščajo to, kar je abstraktnega z nekim nazornim. Kot naloga stilistike se nam torej izkaže, dokazati glede posamičnih točk, kot so izbor besed, gramatsko-sintakske konstrukcije, zmisel in umetniško funkcijo.

Preiskovati nam je v nadaljnjem vpliv pesnikove osebnosti same na kakovost stila. Pesnikovo dušo spoznamo iz njegovega stila, v kolikor je ta nezaveden, to je: v kolikor je ne- posredno zrcalo duše. Notranje življenje pesnikovo se izraža v njegovih predstavah, čustvih, stremljenjih, razgrnjenih pred nami v njegovih delih. Od študija teh elementov pada tudi dosti luči na psihofiziološko konstitucijo pesnikovo, ki nam je sicer lahko znana že iz drugih, nepesniških virov.

Od pesnikove duševnosti nas vodi preiskava k analizi njegovega ustvarjanja. Poizvedovati nam je za onimi več ali manj zavestnimi načeli kompozicije, po katerih urejajoči duh koncipira, zbira, zametuje, nanizuje in komponira. Tukaj je torej obravnavati vprašanje po postanku pesnitev; študij umotvora glede njegove enotnosti, ki je «najvišji in najprimitivnejši zakon vsakega umotvora».

V pojmovanju prikazanega predmeta se zrcalijo pesnikovi ideali spoznavanja in njegova celotna življenjska vpostavitvev. Kot osnovne smeri smo spoznali pozitivistično (realistično) in ne- pozitivistično (nerealistično) smer. V prvi skupini tvorita naturalizem in idealizem skozi mnoge prehode in različke dva krajnika. Kot stilistični princip imamo tam tesno oklepanje na naravo in vernost slik, v drugi pa nagnjenje k tipizaciji. Toda podrobnejša analiza bo lahko razkrila še mnoge druge posebnosti v obeh taborih; tam krepko tudi brutalno izražanje, tukaj stremljenje po finesi in zavračanje krepkih izbruhov strasti.

Nenaturalistična struja dobi svoj cilj v stremljenju, prikazati z nedostatnimi sredstvi človeške govornice nekaj neskončnega, večnega: idejo. V to svrhu se izkazuje za potrebno prenapenjanje, intenzivacija vseh izraznih sredstev. Ona ne kaže želje ali nagnjenja «posneti naravo», marveč si pridržuje pravico prostega umetniškega oblikovanja. Omalovaževanje materialnih komponent vodi do razdiranja tradicionalnih umetniških oblik.

V subjektivni nadarjenosti pesnikovi leži vzrok, zakaj se pri prikazovanju svojih predmetov češče in bolje uspešno poslužuje nekih pesniških vrst, dočim mu druge leže bolj od rok. Ta pesnik je po svoji naravi čustveni lirik, ne pričakujte od njega romanov, za katere mu manjka epska umirjenost. Vrhu tega dobi še epski, lirski ali dramski stil kakega pesnika svojo posebno noto, ki ima izvor v avtorjevi čustveni legi in temperamentu. Ta pesnik je pozitiven, radosten, drugi elegičen, negativen. Tukaj imamo humor, tam tragično gledanje sveta; tukaj satiro, drugod patos. Čustveno ustrojstvo pesnikovo se uveljavlja seveda tudi pri izbiri snovi, v katerih se najlaže izživlja pesnikova priroda.

Posebej nam je preiskati še pesnikov jezik v njegovih stilističnih oblikah, vprašanje je povsod, kaj znači avtor kot jezikovni tvorec, kje je utrl nove možnosti izražanja.

Govoriti nam je nadalje o predmetnem stilu, ki ima svoj izvor v posebnosti izbranega predmeta. «Voljno spoštovanje predmeta je prvi zakon vsake pesniške oblike. Najsi jo vodi najstrastnejši osebni izraz, se ne sme vendar nikoli oddaljiti tako daleč od racionalne zmisli in volje svojih jezikovnih sredstev, da bi postal najpristnejši pomen predmeta in njega delujoča sila neučinkovita. Notranji dih vsebine dviga in znižuje površino jezikovnega odela vzporedno z jakostjo lastne stvarne eksistence.» Vzvišeni, tragični ali komični predmet učinkuje kot tak sicer tudi brez posebnega stilističnega poudarjanja. Vendar razvija svoje najpristnejše čare v obliki, ki mu po njegovi naravi pristojata. Potemtakem obstaja naloga, odkriti osnovna načela vzvišenega, tragičnega ali komičnega stila. Le na kratko naj še omenim, da vzvišen ali tragičen in komičen stil ni navezan na naravo prikazanega sujeta. Lahko prikazujem resne stvari v šaljivem tonu in narobe; iz take neskladnosti med prikazano snovjo in načinom izražanja nastajajo specialni učinki, ki jih mora preiskovati stilistika. Nadalje si ustvari pesniška vrsta, to je način podajanja snovi, svoj stil. Z ozirom na to razlikujemo epski, dramski, lirski stil. Govornica dobi v posamičnih vrstah vedno pečat formalne ciljnosti. V epski poeziji stoji v ospredju časovni učinek; in ta se ne zadobi iz suhega pripovedo-

vanja, iz več ali manj racionalistično podane obnove kakega predmeta; to «bi bilo le suhoparno poročilo, ki poteka metodično izven območja tega, kar je pesniško. Časovni element sam mora v tej vrsti postati jezikoven pojav. Epska vsebina se očituje v prvi vrsti kot epsko uravnana govorica. Radi tega mora nositi dejstvo gibanja, razvoja, potekanja tako rekoč v sebi» (Hefeje). Potemtakem je treba v podrobnosti določiti, v kakem odnošaju stoje s tem one stilistične posebnosti, ki jih je razvila epska vrsta: pogosto ponavljanje rečenic, posamičnih verzov in kitic, bogato uporabljanje olepšujočih pridevkov, prisposodob, metafor, prosopopoj in drugih figur. Kakšen pomen imajo slikarski opisi nastopajočih oseb in predmetov, sprejetih v dejanje. Pesnik epskih snovi ima slikati porajanje in torej izpremembe; zato nastane vprašanje, kako slikati izpremembe v značaju in ne pri tem kršiti zakona epske objektivnosti.

Končno zahteva vsaka epska vrsta svoj poseben stil; snov romana se mora prikazovati drugače kot snov novele itd.

D r a m s k a poezija predstavlja dejanja, usmerjena na določen cilj. Bistveno je pa, da se vrši boj za doseg tega cilja. Dramska dikcija mora radi tega prikazati svoje predmete v aktualni navzočnosti z vednim naglašanjem konfliktnega jedra. Samo vnanje dejanje se v drami predstavlja neposredno pred naše čute; to, kar se godi v notranjosti, nastopajočih oseb in kar daje vnanjemu dejanju pravi pomen, se prikazuje v razgovoru nastopajočih oseb; stilistika ima radi tega nalogo, preiskovati predvsem dramatski dialog.

L i r s k i pesnik sicer obravnava duševne dogodke, toda svojih čuvstev ne sme prednašati v abstraktnih, brezbarvnih formulah, isto tako ne v zvonkih besedah brez vsebine, marveč jih mora ukleniti v neposredno nazorne podobe. Abstraktne besede so tako v poeziji kot posebej v liriki majhne vrednosti, ker ne hodijo v prilogo pesniško živahnemu doumevanju predmeta. Besede, ki zaznamujejo najsplošnejše in najvišje pojme, služijo bolj v to, da napravijo lastno mišljenje nepotrebno, šopirijo se namesto misli samih. Ako se lirika odpove oblikovanju svojega predmeta s pomočjo naravne podobe živega elementa, potem ne preostane ničesar kot prazen zvok besede ali pa kristalna jasnost ideje. Vendar je pa mogoča prava lirika čuvstva tudi brez pozivanja narave; kajti iskreno čuvstvo zametuje večkrat vsak drug izraz kot zgolj najneposrednejši. Dasi vpleta lirika v svoje vrste epski in dramatski element, naravne slike in skuša najti tukaj izhodišče za svoje neposredne zadeve, namreč za izražanje čuvstev in dušnih

dogodkov, ne smejo ti elementi zavladati; glavno je čuvstvo, dušni dogodek; ono je samo opora za izražanje, čuvstvo opeša, se ohladi, ako so materialne supozicije preobsežne; lirski stil zahteva lahkoto in osvobojenost od zemeljskih spon; v razvoju lirске dikcije opažamo zato tendenco, odložiti vse besedne kategorije (konjunkcije...), ki služijo izražanju logičnih odnošajev, kot n. pr. podredij; vsebina se naniza v vrsti samostojnih kratkih stavkov.

Juš Kozak / Šentpeter

(Nadaljevanje)

Ogrnila se je s črnim pajčolanom in stopila iz hiše. Začudeno se je ozrla, ker se ves čas tekom pogovora ni zavedela, da je že noč nad zemljo. «Pa k župniku! A kaj naj mu rečem?» Ni še domislila do konca, ko je nekdo stopil iz teme. Že je hotela mimo, pa ji je nenadoma zastavil pot Andrej.

«Aza!»

«Ti?»

Vkljub razburjenju, ki ga je preživljala že ves dan, je nenadoma postala silno mirna.

Zdaj mu je gledala v obličje, izpod klobuka so se mu vsipali črni kodri. — «Stopiva tja za hišo!»

Niti besede ni odgovorila, a šla je za njim. Za plotovi sta obstala. Še enkrat jo je ogovoril: «Aza!»

«Česa želiš od mene?»

Skoro porgljivo se je košatil pred njo. «Kam greš, Aza?»

Povešala je oči in si grizla ustnice. Srdila se je, da ga je ubogala, čeprav sama ni vedela, zakaj je to storila.

«Ne bodi otročja!» Približal se ji je, da je čutila njegov dih. Zdrznila se je, toda odgovorila ni.

«Aza, govoril bi rad s teboj!»

Prisiljeno se je nasmejala: «Sem ti mar prepovedala?»

Prijel jo je za roke, tako krčevito, da jo je zbolelo. Zadel ga je besen pogled.

«Kajne, da ostaneš tu?» Čutil je, kako močno ji bije žila in ji drhte roke. Nič več se ni mogel zadrževati. Hropeče se mu je izvilo: «Ti!»

Aza se mu je v trenutku iztrgala in zakričala: «Proč!» Prezirljivo ga je pogledala in stekla. On se ni mogel zavedeti, kaj se je zgodilo. Jeza ga je trla, obenem se je čutil zasramovanega in ponižanega, da je divje zaklel. V ušesih mu je še brnel njen krik,

ki je bil tako glasan, da ga je čul celo Matija. Hitro je odprl okno, a na cesti ni bilo nikogar. Napenjal je oči proti cerkvi, kjer je megleno videl visoko, žensko postavo. Zapustil je hišo in stopil na dvorišče, na stezo med plotovi. Prisluškoval je v noč in zdelo se mu je, da je razločil korake po mehki zemlji med njivami.

«Ona je bila. Prekletu, nisem se motil. A s kom?» Oči so premišljale pod nagubanim čelom. «Kaj je z njo? Blodi in nekaj mi skriva.» Zapeklo ga je pri srcu in odšel je v hišo, držeč roko na prsih. Tam je zopet sedel in premišljal.

Andreja je resnično zaneslo med njive. Hodil je gori in doli, iz teme se mu je vsepovsod prikazovala njena podoba. Razpaljen se je vdajal vabljivi omami opojne prikazni. Sladkosti, ki jih je nekoč preživljal z njo, so zopet oživele in mu palile kri. «Norec, norec, še danes bi bila lahko moja!» je rohnel nad samim seboj. «Kaj? Da ne bo?» Zaškripal je z zobmi. «Bo, bo!» Samo enkrat se mu je utrnila misel: «Če zve Marija?» Takoj se je odločil. «Naj zve! Kaj mi mar! Rada odpušča.» Vzravnal se je in hitro stopal proti cesti. Pri Hostarjevih je pogledal skozi okno. «Vraga, kam je le šla. Pri njej je ni!» Postavil se je na vogal, kjer se cepi pot na Poljane, odkoder je lahko pregledal cesto. Potisnil si je klobuk na oči, da bi ga nihče ne spoznal. Tam jo je čakal.

Ko se je Aza približevala župnišču, se še ni zavedala, kaj bo rekla Rožmanu. Vso pot je čutila, da bi se morala obupno zasmejati nad tem, kar se je zgodilo. Ne samo ona, tudi Marija je bila izdana. Le sovraštvo, ki ji je plamtelo iz oči, je zadrževalo krčeviti smeh. V dnu duše je sicer pričakovala, da se bo zgodilo nekaj podobnega; če bi si odkritosrčno izprašala vest, bi morala priznati, da se je že dcpoldne rodila ta misel v njeni podzavesti. A ponos jo je prepričeval, da se ji ne bo upal še enkrat približati. Zdaj je bila poražena in on se je kruto dotaknil komaj zaceljene rane. Če bi bila v tem trenutku, ko je odpirala vrata v župnikovo sobo, stopila predenj, bi mu v divjem srdu izpraskala oči. Tako jo je Rožman zagledal pred seboj in se ustrašil.

Neodločeno je stala med vrati. Župnik ji je molče ponudil stol.

«Po kaj si pa prišla, Aza?» jo je nagovoril, stoje poleg nje. Videl je, da trepeče od razburjenja. Oči, vajene spoznavati življenje, so odkrile v trenutku, da se je silno izpremenila.

Pogledala ga je s široko odprtimi očmi. «Sama ne vem!» je skoro zakričala. On ni vedel, kaj bi dejal. Še vedno je čutil, da ima oblast nad srci, le tej duši se ni mogel približati.

V Azi pa je izbruhnilo, kar se je ves dan borilo v njej. Krčevit jok je planil iz nje, ni ga mogla zadržati in vsa je drhtela. Župnik

jo je gledal molče. Primaknil je stol in sedel kraj nje, držeč jo za roko.

«Aza, kaj je s teboj?» je dejal čez čas in iz oči mu je sijala topla skrb. Ona ga ni čula, kajti plakala je tako neutešeno, kakor bi bruhala iz nje blazna bolečina. Izpustil je njeno roko in je začutil vroče solze na svoji. Pokril si je oči z dlanmi. V tistem hipu so se strnile vse misli, ki jih je gojil od onega večera, ko je odhajal prvič z bogom nazaj, pa do pričujoče ure. Vse mu je bilo jasno in dobro je vedel, da se je že ves čas bal tega trenutka.

Ozrl se je vanjo, kajti planila je kvišku in v očeh ji je gorelo. «Gospod župnik, Marija je izdana!» je zakričala.

Povesil je glavo in šepetaje govoril: «Ti, Aza, iščeš maščevanja.»

«Da, maščevala, maščevala se bom!» Zacepetala je z nogo, stiskajoča pesti. Župnik je prosil: «Aza, pomisli na Marijo!»

Kakor bi ne vedela več, kaj dela, je stopala gori in doli po sobi in čuden smeh je zvenel med molčečimi stenami.

«Koliko trpi!» je pomislil župnik, a tolažilne besede ni našel. «Peklenški plamen jo je objel...»

V tem hipu se je nečesa zavedela. Planila je k njemu in mu poljubila roko: «Gospod župnik, če bi vas moj oče vprašal... Ah ne, ne, odpustite, saj ne vem, kaj govorim... Vi ne smete lagati. Molčite lahko, kajne, da lahko molčite. Torej molčite, gospod župnik, in pozabite, vse pozabite!» Ihte mu je poljubljala roko, da ji je ni mogel odtegniti. Nato se je ogrnila tesneje in planila ven na cesto. Vrata so ostala odprta. Rožman je bil tako presenečen, da jih je šele čez čas zaprl. Nejasno čuvstvo ga je prevzelo, kakor bi stal pred breznom in se bal omotice.

«Vsi so še našli tolažbo, le ona je ni še iskala. Brez moči sem do nje...» je dejal žalostno in se naslonil na mizo. Svojih misli se je bal, toda iznebiti se jih ni mogel. Strašno so kljuvale v srcu: «Hudič se je poročil z njeno lepoto.»

Andrej se je hitro umaknil, ko jo je zagledal. Nato ji je previdno sledil z očmi in videl, da je izginila med širokimi stežajnimi vrati pri Hostarjevih.

Nasmehnil se je, si popravil klobuk ter odšel za vodo.

Marija jo je že komaj pričakovala. Sedela sta z Luko pri peči. Ko je Aza vstopila, je nerodno pozdravila.

Karkoli je Marija vpraševala, na vse je prejemale nejasen odgovor. Luka je pozorno motril sestri in takoj zaslutil, da ni Aza prav nič prisotna. Zato je sam posegel v pogovor.

«Marija, kdaj se odpeljemo jutri?»

«Ko se zdani, Luka. Saj prideš, lepo bi te prosila. Sami ne zmoremo.»

«Kam greste?» je vprašala Aza.

«Otavo kosimo,» je mirno odgovarjala Marija. «Na Barju pri vodi, tisti veliki travnik.»

Aza se je spomnila: «Ah, tam, kamor smo tako rade hodile.»

Odprla so se vrata in vstopil je Andrej. Ko ga je Luka zagledal, se je nejevoljno obrnil vstran, pograbil klobuk in vstal. «Pridem!» je še siknil. Aza je pogledala za njim in se komaj vidno nasmejnila.

Naslonila se je na peč in se objela z rokami za tilnikom. Vroče so dihale njene grudi in Andrej ni odmaknil oči.

«Andrej, ti se pa ženiš?» je dejala Aza in ga miže pogledala.

Marija je prebledela in se začudeno ozrla na sestro. On je hitro obvladal zadrego. «Tak glas gre po deželi?» Prisiljeno se je nasmejal, a v Marijo se ni upal upreti oči.

Aza je čutila, da je vsa v njegovih očeh. Hladnokrvno je prekrizala noge v gležnjih. «Prav imaš!» je odvrnila, kakor bi resno premišljala.

Mučen molk je zavladal med njimi.

«Marija, žejna sem. Daj mi vina.»

Z drhtečo desnico je Marija točila sestri, ki je v dušku izpila.

Marijini pogledi so plaho iskali Andreja. Srce ji je zastajalo in strašna slutnja se je vzbujala v srcu.

«Andrej, prideš pomagat?» je vprašala tiho in z izsušenimi ustnicami.

«Kam?» je skoro osorno vprašal Andrej.

«Otavo kose,» se je smeje oglasila Aza. «Še jaz bi rada šla.» Izzivalno se je ozrla vanj.

«Pridi!» je zašepetala Marija.

«Saj res! Pridi! Andrej, jaz se peljem s teboj. Tako rada se vozim s teboj!» je zlobno dostavila.

«Zmenjeno!»

Pričela se je zopet preHITEVATI: «Oh, po Ljubljani bi se rada vozila v čolnu. Bodi tako dober, Andrej. Joj, kako je bilo včasih lepo!»

«Prav. Streharja najamem, takoj po kosilu se odpeljeva!»

«Kako se že veselim.» Zvonko je izpregovorila poslednje besede in vstala. Tudi Andrej se je dvignil.

«Ostani, Andrej, pojdem sama. Mariji bo dolgčas!»

Le nerad jo je ubogal. Sestra jo je molče spremila do vrat. Tako tesno ji še ni bilo pri srcu. Noge so ji odpovedovale.

V temni veži pa ji je padla Aza krog vratu in jo je molče tako vroče poljubila, da je Marijo zapeklo. Nato je zbežala v noč.

Doma ni prižgala luči. Bala se je svetlobe. Hitro se je slekla, nato je strmela v noč.

«Jutri, jutri!» je šepetala. «Za Angelco!» Podoba blede Marije se ji je prikazala iz teme.

«Uboga Marija. Uboga! Ah, jaz sem še nesrečnejša od nje. Ona ima lepega otroka, pri njem bo našla tolažbo.» Komaj je izpregovorila te besede, se je dvignila in se naslonila na roko. Široko odprte oči so strmele v temo in se zopet zapirale od notranjega strahu. Srce ji je bilo, da jo je dušilo.

«Ali je res, ali je res?» je trepetala in ustnice so ji drhtele. «Moj bog, kaj bo z menoj?»

Obdajala jo je noč in tako se je bala teme, da ni več odprla oči. Šele pozno je omagala in glava je zdrsula na blazino.

Po stopnicah je prišel Matija s svečo v roki, dolgo prisluškoval, nato je odšel zopet nazaj.

To noč Matija zopet ni mogel zaspati. Še vedno mu je zvenel v ušesih njen smeh. «Kdo je bil?» se je izpraševal v temni noči. «Kdo? Pa ne on? On?» Vstal je izza mize in se zazrl predse, kakor bi gledal pošast pred seboj. «Da bi tako propadla? Ni mogoče!» Po sili se je hotel prepričati. A odgovor ga ni zadovoljil. V srcu se mu je vgnezdil brezobzirni nemir. Premišljal je, kaj bi storil. Svoj delež hoče prodati. Za kaj? Za koga? Kaj ve Matija o njem? Ničesar!

Naslonil je trudno glavo na dlan. Ljubezen, s katero jo je pričakoval v tistih strašnih dneh, mu je obujala davne podobe. Iz drobčkanega otročička je rastla pred očmi v svojevoljno in ponosno dekletko. Matija se je zdrzil. S slepimi očmi jo je gledal ves čas. Nikoli ni zapazil plamenov, ki bruhajo zdaj iz nje in prete očetovski besedi, ker jih ni krotila. Poslednjega, kar mu je ostalo, se ni upal preklinjati.

A gledal je obenem pred seboj posestvo. Najdražji otrok zahteva, da naj razreže živo telo Zamejčevine, ki jo je rodila njegova ljubezen. Če proda Azin delež, ali bo potem še živelo Zamejčevo ime? Težki koraki so enakomerno pritiskali tla.

«Preklete, brez vsakega usmiljenja me hočejo uničiti. Lastni otroci. Dokler bo Matija živ, ne bo nihče prodajal, potem, ko bodo zaprta moja usta, naj razkosajo in se pogrizejo. To peče. Ne, ne, ona ne stori tega! Dober otrok je, ni hudobna v srcu. Skesa se, vem, da se bo. Potem naj pride, še hvaležna bo.»

Odločil se je, da ji odbije prošnjo. Zavedal se je, da bo treba trpeti, a upal je, da se hči povrne, ko jo izmodri usoda.

Zunaj se je že svetlikalo, ko je Matija legel. Pozno dopoldne je vstal, do kosila ni videl Aze. Šele opoldne sta sedela zopet skupaj.

«Aza, odločil sem se. Kar si zahtevala, ti ne morem dati.»

Ona je prebledela. Matija pa jo je gledal in ni trenil z očmi. «Otrok moj, tebi preti nesreča. Tebi ni pomoči, če me ne ubogaš. Pridi nazaj in dobiš, kakor sem rekel, vse.»

«Oče, ni mogoče,» je zašepetala in skrila glavo na prsih. Solze so ji zalile oči. Matija je stopil k njej in jo božal po glavi.

«Aza, nesrečno dete, spametuj se. Glej, za nikogar drugega se mi niso ožuljile roke, kot zate. Kako bi ti mogla moja usta povedati, kaj sem pretrpel zaradi tebe. Zdaj prideš in ...» Ni mogel dalje. Tudi njemu so drhtele roke.

«Oče, ne morem!»

«Stori, kar hočeš. Vedi le to, da ti bo očetova hiša zmiraj odprta! Jaz te ne zapustim. Če ne bo prepozno. Morda me ne najdeš več živega. Takrat dobiš, kar zahtevaš. Dokler bom živ, se ne sme kamen oddrobiti od hiše, na kateri je zapisano moje ime!»

Aza je mirno vstala. «Oče, to je tvoja zadnja beseda?»

«Je! — Hči, hči! Kaj bo s teboj, kaj z menoj?» Prižel jo je nase in ji poljubil čelo. Obvisela mu je na rokah in ga gledala z otožnim pogledom. «Ubogaj me, prepozno bo!»

«Oče, kaj si storil?» Krčevit jok ji je pretresal telo. Bilo mu je težko, a ostal je nem za njeno prošnjo. Izvila se mu je in zbežala.

Hitro se je preoblekla. «Zdaj je vseeno,» so šepetale ustnice. «Še Marijo rešim in potem ...? Potem nazaj in ...» Vrgla se je na postelj. Strah pred bodočnostjo ji je stiskal grlo. «Ne, ne sme biti!»

Hitela je skozi mesto. Doli pri vodi jo je že čakal Andrej. Bila je tako razburjena, da mu niti odzdravila ni. Stopala je pred njim. Vihrava hoja je izražala sovraštvo in obup.

Začudeno je gledal Andrej, ki jo je pričakoval veselo in razigrano.

Uprl se je ob vesla. Motrila je zeleno vodo. Nalahno se je pomikal čoln med zelenimi bregovi. Enakomerno je pljuskala voda. Jasno jesensko nebo je drhtelo v solčni luči. Samotna drevesa na bregu so šušljala, od časa do časa je priplavala tica

nad vodo. Omamni vonj pokošene otave je širil nosnice. Tam zadaj je stala gora molčanja, temnozeleni Krim.

Skozi luknjičavo čolnovo streho je mežikalo nebo. Aza se je naslanjala na sedežu. Andrej se je slekel do srajce, mišičaste roke so gnale uporni čoln. Pred očmi mu je bil Grad, ki je stal na obrežju velike ravni kakor usidrana ladja, s katere se krmar razgleduje na vse strani.

Aza je molčala. Prevzela jo je velika tišina in oko se ji je potapljal v gori molčanja. Ostri vonj trave in vode je dražil njeno strast, skrivnostno, kot zelena globina vode.

Zamižala je. Vsaj v duhu bi hotela preživeti samo eno uro neizmerne ljubezni, da bi se potopila v njej, kakor se je oko izgubljalo v prostranstvu.

Andrej jo je zdramil iz sanj. «Aza, kaj premišljaš?»

Tedaj se je zavedela. Smehljaje je odgovarjala. «O preteklih dneh razmišljam.» Njegov pogled jo je užival do brezumja. Telo je izžarevalo sladkosti, kakor so se širili valovi ob čolnu.

«Bala sem se že, da ljubiš Marijo!» je dejala miže.

«Aza!» Spustil je vesla in se dvignil v čolnu, da se je nagnil. Ni se ganila. Ko pa je hotel k njej, je odprla oči. «Stoj, Andrej. Veslaj!»

Aza!»

Zopet je zaprla oči in se naslonila na desnico, ki je bila ustvarjena za objem v večnem snu.

«Ti me ljubiš?»

«Bodi moja!» je bolj dihal, kot govoril.

«Bojim se te!» Ves čas ni odprla oči. Čutila je sleherni utrip srca, ki se je opajalo od sovraštva. Tako ji je bilo, kakor bi morala vsak hip izdihniti, a ji je usoda pcdarila poslednjo uro za maščevanje.

«Tako se te bojim!» je šepetala.

«Aza, pred nogami ti ležim, pohodi me.»

Sladak nasmeh ji je ležal na ustnicah.

«In če ti rečem, da te nisem pozabila? Da sem se vrnila zaradi tebe?»

«Aza, samo besedo in že to nedeljo se raznese najina zaroka.»

«Že to nedeljo? Boš pozabil Marijo?»

«Odkar si ti prišla, mi ni več, kot tale pokošena trava!»

Zavrnila bi od bolesti, a premagala se je. Vrinila se ji je strašna misel: «Tako laže tudi on, tam!»

«Bodi!» je iztisnila v silnem trpljenju.

Andrej se je zopet pognal k njej. Tako blazno so mu žarele oči, da je divje kriknila: «Ne! Če ne, se vržem v vodo!»

«Zakaj ne?» je hropel.

«Nočem!» je ukazovala.

Nato sta vozila molče. Na bregu jih je pričakovala Marija. Slutnja, ki je divjala v duši, je bila potrjena, ko je pogledala v čoln.

«Imate vina?» je vzkliknila Aza, ko je skočila na travo, ter se je Andrej v zadregi obotavljal pri čolnu.

Sestra ni mogla odgovoriti.

«Marija, vina, žejna sem!» Objela jo je. «Kako je bilo lepo.»

Marija je stala žalostna do smrti. Lastna sestra jo je izdala. Ozrla se je vstran in obrisala solze. Aza je čutila, kako ji bije v sencih, že je hotela izpregovoriti, pa se je zatajila, da bi se prehitro ne izdala.

Luka je temngledo motril obe. Nato je natikal na vile take kope in z naglico, da bi ga trije ne dohiteli.

Aza je pila. Še ves čas ni Marija izpregovorila besede.

«Zdaj pa še meni vile,» se je zasmejala. Luka je ni pogledal. Zato jih je vzela bližnji dekli iz rok in nakladala molče. Pot ji je lil z obraza, lasje so se ji razvezali in na prsih si je odpela obleko.

Andrej ji je hotel pomagati, da bi pil vsaj vonj njenega telesa. A kadar se ji je približal, se mu je hitro umaknila na drugo plat.

Parkrat se je ozrl Luka na Marijo. Divje je zaklel v srcu, kajti bleдела je od trenutka do trenutka.

Večerni hlad je zavel čez senožet, nebo je zardelo in vsa zemlja je za trenutek umolknila. Krim se je zaglobil vase. Kosci so si obrisali čela, kajti vozovi so stali naloženi. Konji so hrzali pred njimi.

Marijo je tako silno bolelo srce, da bi zakričala v tišino večera in izgínila s sveta.

Luka je sedel visoko gori na vozu in Marija poleg njega.

«Jaz se peljem z drugim vozom!» je dejala Aza.

«Aza, kako?»

«Ne s čolnom?» «Prehladno je. Sedi k Mariji. Hitro!» je zašepetala in hlapec ji je pomagal na voz. Zakopala se je v seno, ozrla proti nebu in venomer grizla bilke.

Težko obloženi vozovi so se majali počasi skozi mesto. Zdaj pa zdaj so kosci poskušali zapeti. A nekaj jih je tlačilo, da se pesem ni dvignila.

Aza je ležala nepremično. V nebo so se ji lakrile oči in tam gori je gledala grozo. Čutila je, da se bori s poslednjimi močmi.

Vso šentpetrsko cesto so najohinili. Žlebovi z nizkih hišic so posekali seno. Matijino okno je bilo zastrito.

Molče je skočila Aza z voza in odšla v hišo. Za njo je vstopila Marija, da bi pripravila večerjo. Luka je hotel oditi. Aza se je zbudila iz svoje zamišljenosti in ga pozvala v trenutku, ko se je odpravljat.

«Luka, ostani, jaz hočem takol»

Mimraje je dolga prisedel. Začudeno jih je pogledovala Zeba. Ko je družina odmolila, so ostali v sobi samo domači. V tem je vstopil Andrej. Tedaj je Luka zopet vstal.

Aza ga je prišla za roko in Luka se je zdrznil, tako vroča je bila njena desnica.

«Počakaj, Luka, bom nekaј povedala.»

Zeba se je skrbi polna ozrla vanjo. Tak prezir ji je brala na obličju, da se je utrašila. A ni bilo časa.

«Poolučajtel Danco me je Andrej zasnuhil. Ali ni res?»

«Jezus! je zalecsla Marija, kolena so se ji tresla in oprla se je na Lukino desnico.»

Vsi drugi so povečali glave.

«Jés je dejal Andrej.»

Tedaj se je Aza divje zasmejala. «Glejte norca!»

Andrej se je izpremenil v zid.

Marija se je molče okrenila ter se oprijemala mise. Odhajala je vzravnaná in poncena.

Ko jo je Aza zagledala med vrati, je planila za njo. Niti ozrla se ni po navzočih.

«Vlačugel!» je siknil Andrej.»

V Luki je zavrelo. Megla mu je zastrla oči, stianil je pest in tresnil.

«Andrej se je sesedel na klopi in iz ust mu je curjala kri. Prebil mu je ustnico.» Luka je čakal. Opotekaje se je oni dvignil in zapustil hišo.

«Križ božji, kakšno peklo pa je to?» je vzdiknila Zeba.

Luka ni odgovoril. Molče si je nalil, izpil do dna in izginil.

Starca je sklenila roke pred Križanim in molila: «Oče nebeški, ali si nas res pozabil?»

V svoji sobici se je sgrudila Marija na postelji. Tako jo je žgala v prah bolečina, da ni mogla priteči nobena solza. Samo šepetaje je vzdihovala: «Jezus, ali je mogoče?»

Med tem je obstala Aza na vratih. Padla je sestri krog vratu. «Odpusti, odpusti, Marija. Záte se je zgodilo.»

Mariji je zastala beseda, oči so se upirale v strašno resnico.

«Sestra, sestra, verjemi mi, rešila sem te. Včeraj zvečer je že prelomil svojo ljubezen. Za plotovi, za našo hišo me je hotel objeti. Jaz sem nesrečna ženska, Marija! Ves greh našega rodu nosim v svoji duši. Maščevati sem se hotela zate in za tisto mrzlo besedo, saj veš takrat, ko se je zgodila nesreča. Oh, kako ga sovražim, iz dna duše. Krvavela sem, ko sem zvedela, da ga ljubiš ti.»

Marija je mižala od bolesti. Ustnice so bile mrtvaškoblede.

«Sestra, prav je govoril oče, od Godeževih nam raste prekletstvo. Jaz sem vse izpila. Zlobna sem, vem, ampak odpusti, Marija.» Krčevito jo je objemala.

Tiho, komaj slišno so se Mariji razklenile ustnice: «Ničesar ti nimam odpuščati. Svet je gnila prevara!»

Duševni napor zadnjih dni so Azo docela strli. Kar je vsem tajila, ni mogla več zadrževati. Med obupnimi solzami se je izpovedovala sestri.

«Prevara? Ali, Marija, da bi ne bilo res. Reci, da nisi tako mislila. Ne, Marija, saj ne pomagajo besede. Kakor je lagal Andrej, tako laže tudi on. Moj bog, Marija, jaz sem izgubljena. Ti še ne veš, sestra draga, jaz ljubim noro. Spoznala sem ga in v najčistejši ljubezni je vzplamtelo moje srce. Oh, kako me je ljubil nekaj časa! Jaz pa sem bila slepa, strašno slepa in sem verjela, da je njegova duša suho zlato. Obljubljal mi je poroko, in kaj še vse. Zdaj pa se je pričel umikati. Z izgovori in izgovori me hoče omamiti. Da mu ne gre podjetje, veš, on je trgovec, tako lep, Marija, tako nebeškolep človek. Zdaj vem vse, Marija. Otresti se me hoče, kot vsi. Presilna je moja ljubezen, ne pozna sramu in nobenega ponižanja. V boga verjame in boga moli. Vse sem poizkusila. Prišla sem k očetu, da bi mi dal moj delež. A on je trd, odrekel mi je. Zdaj je vse izgubljeno. Z denarjem sem si hotela izprositi ljubezen. Privezati ga nase, pa če me še tako zaničuje, samo da bi mogla biti vsak dan v njegovi bližini. Nočem ga siliti, da bi me poročil. Kaj mi pomaga, nočem. Le pri njem ostati. Živeti zanj, prenašati vse krivice, morda se povrne ljubezen. Zdaj je konec. Pred menoj zeva smrt, ali še hujše, tisto je še hujše, Marija. Ko se vrnem brez denarja, me vrže na cesto. Ti veš, le ti veš, oče ne vé ničesar. Jaz ne živim več pri stricu, jaz živim z njim. In ..., Marija ..., jaz bom mogoče mati!»

Skrila je glavo v sestrinem naročju in plakala tako obupno, da se je Marija zganila in je za hip pozabila na svojo boleost. Nežno ji je položila desnico na glavo.

Skozi solze se je ozrla Aza k Mariji. «Sestra, reci, da ni svet prevara, reci!»

Marija je cdkimala z glavo, z besedami ji ni mogla zanikati.

«Moj bog, če bom na cesti, me zavrže oče, kje naj potem posteljem ubožčku?»

«Pridi k meni, Aza,» je šepetala Marija. Dvojna bol in vendar bol ene same krvi ji je presunila srce.

«Ne morem, ne morem. Brez njega ni življenja.»

Tedaj je Marija vstala in prve solze so ji kanile po licu. Odprla je omaro in prinesla iz nje sveženj bankovcev, ki ga ji je vrgel oče. Stisnila jih je Azi. «Na, sestra, vzemi in reši se!»

«Moj bog, Marija, od tebe? Ne vzamem.»

«Reši se, Aza, če ti more pomagati denar. Grenka je taka sreča. Zame je zašlo solnce človeške sreče.»

«Marija, odpusti, jaz ne morem.»

«Sestra, komaj polovica je, kar bi morala prejeti od očeta. Ne brani se. Noč in dan bi mi krvavelo srce, če bi morala nositi ta greh, da ti nihče iz našega rodu ni pomagal. Zame ne skrbi! Pri meni vam bo hiša odprta, kdorkoli pride. Marija živi le za vas. Pustite mi vsaj to, da lahko diham za nekoga.»

«Marija, dobra si, tako dobra...»

«Le to mi povej, Aza, kaj je rekel o meni?» Obrnila se je vstran, da bi sestra ne videla boječih se oči.

«Nočem, Marija. Pokopano je.»

«Prosim te, rotim te, Aza.»

Sestra je objela Marijo: «Pregrozno je. Ne zahtevaj od mene!»

Marija je sklenila roke pred seboj in prosila z drhtečimi ustnicami: «Moj bog, daj, da bom mogla odpustiti! Prav imaš, sestra, včasih je dobro, da človek ne izve, kakšen je svet.»

Objemajoča jo krog vratu je ihtela: «Marija, naj se zgodi kar koli, ti me ne obsojaj!»

«Sestra, vsakemu je sojena druga pot!»

«Zbogom, Marija, zbogom!» Obstala se sredi sobe, kakor bi se ne mogla ločiti. V očeh se ji je bliskalo od trpljenja in jeze. «Marija, moli zame!» je zavrisnila in izginila.

Marija je pokleknila pred posteljo. «Ah, Aza ni več Aza. Nimam očeta. Le otročiček me še objema. Zanj sem prisegla.»

Nenadoma pa je planila, kakor bi se nečesa domislila. Skočila je k vratom.

«Aza, Aza, denar, ki sem ti ga dala, je preklet!»

Toda od zunaj je dihala temna noč v sobo in ona je zaprla vrata. Sredi sobe je stala. Besede so ji uhajale same od sebe: «Otava je doma. Hladno postaja. Dolga, dolga bo zima.» Z obema dlanmi si je pokrila obličje in ihtela.

to Matija V tej noči je imel Matija čudne sanje. — Stal je v mesnici za čokom, okoli katerega so se drenjali ljudje. Naenkrat se mu je zazdelo, da prihaja nekdo od Šentk^olavža. Pogledal je, in proti njemu, prav k njemu, se je op^otekal oče. Tako je bil bled, da je bilo obličje prosojno. «Pomagajte mu, pomagajte!» je vzkliknil. A ni se mogel ganiti z mesta. Ljudje so stali kakor ukopani. Oče pa si je delal pot med njimi. Debele srage so padale kot svinec na tla in Matija jih je čul. Hodil je kakor duh. Nihče se mu ni ognil in vendar je stal naenkrat pred njim. Z mrtvaškimi prsti je razpel srajco in pokazala se je strašna rana. Sredi prsi je viselo na eni sami žili raztrgano srce. Matija je onemel. Oče pa je s steklenimi očmi poiskal njegove. «Sin, glej, kaj so mi storili. Zdaj odhajam pred božji stol.»

Matija je planil kvišku. Dan je bil in v zvoniku je bila ura. Naštel je natanko osem. Težak pot ga je oblil in strašna slutnja mu je zaprla glas.

«Svojo smrt sem videl,» je dejal in veroval.

S to tajno v duši je prosil Azo. «Otrok, ostani, ne zapuščaj očeta! Prepozno bo.»

«Oče, ne morem!»

Brez besede je stopil na dvorišče, zapregel sam in molče sta sedla na voz. Vso pot ni padla beseda. Pred postajo ga je objela.

«Oče, blagoslovi me!» je prosila.

Matija pa ni mogel. Pokrižal jo je in se pognal hitro naprej. Gonil je proti domu, da je odskakoval voz. «Izprezi!» je zaukazal hlapcu na dvorišču.

Rožman Ko je vstopil v sobo, ga je pričakoval Rožman. Matija je pozdravil in mu sedel molče nasproti. Tudi župnik ni dolgo izpregovoril.

Naposled je dejal Matija: «Odšla je!»

«Pride nazaj, Zamejec!»

«Vem, vem, gospod župnik, ampak zame ne. Nocoj sem videl svojo smrt. Oče me je poklical.»

Rožman je sklonil glavo. Bolj sebi kakor Matiji je govoril: «Tudi moja beseda je opešala pred njo.» Ko pa je videl, da nosi oni v duši bolečino, kateri ni do besede, je hotel vstati. Zamejec ga je zadržal.

«Ostanite, gospod župnik, če imate čas in posedite z menoj, čeprav ne morem govoriti. Vsaj eno srce bi rad čutil poleg sebe. Če ne, se lahko zgodi, da bo počilo moje med temi mrzlimi zidovi.»

*

Ko je noč legla na zemljo, so se matere spogledale. Obličje Zamejčeve in Hostarjeve je prevzela resnobna žalost, kajti v Godeževi se je besno sovraštvo borilo s spancem do jutra in ni zasnulo, prešlo je v dan. Med njimi pa je hodil gori in doli Luka, ki ni mogel spati.

(Dalje prihodnjič.)

Karlo Kocjančič / Iz zbirke „Večna plamenica“

Duhovi okrepenelih in razpepeljenih teles . . .

Duhovi okrepenelih in razpepeljenih teles,
atomi bodočih bitij in še nevidnih pojavov,
kadar se stikata noč in dan;

včasih, ko se prevali naraščajoči dan z najvišjega meridiana in
začenja padati v globine najnižjega:

vidim vaše steklene, daljno tuje in zamaknjene obraze splavati
pred svoj obraz.

Iz vaših onemelih ust

in iz grl, ki še niso spregovorila,

poslušam mrmrajoč zvoke, kakor jih doslej še nisem slišal
selesteti, ko so pluli med zavita blodišča mojega sluha.

In jaz zdaj čujem in verjamem njihovim sporočilom.

Vem, da je preko tega življenja pokoj,

da me čakate kot brata in me sprejmete v prozorne hrame in
nepopisane krasote vašega onostranega bivanja —
pred začetkom novih življenj.

Vem, da mi pripravljate iz eteričnih tkanin prečudno ležišče,
na katerem se mi utrujena duša počije, preden se očiščena napoti
k novemu vstajenju.

Sladko in spokojno je podzemsko dremanje!

Moje telo se razpraši in odpre;

rjava, volhka zemlja se bo usipala počasi skozi izvotljene dol-
bine oči, pod čelne votline in jih napolnila;

skozi usta in razkriti prsni koš, v trebušno jamo bo segla s
tenkimi prsti legala vanjo in se pomešala z estanki mojih raz-
krojenih snovi;

zbledele korenine se bodo polagoma nižale k meni, objele me, prepregle, srkale me ter me dvigale v svetlčbo.

Jaz bom krizantemin cvet ali zelena trava.

In nihče ne bo v meni spoznal nekdanje slike mojega zunanjega jaza

in v dišavah, v barvah, mojih nekdanjih obupov ter ekstaz.

Polagoma, polagoma se novi atomi nasedejo v moje telo.

Skozi rahle grude mi bo zadnja na zemljo prisesana misel spuhtela po steblih, skozi mokre liste k zelencžoltim lučim na polnočnem firmamentu,

se širila kakor pahljača na vse strani in se pretopila z vašo mislijo v celoto.

Jaz bom prenehal biti —

za dolge, neizmerno dolge dobe.

Kar sedaj mislim, bo misel vaših razpepeljenih teles.

Nešteto duhov bo moj duh.

Jaz bom jaz sam in vsi.

Moji atomi se bodo polagoma združili váme.

Avgust Žigon

Fr. Levstik in J. Krajec: 7 pisem

(4 Levstikova, 3 Krajčeva.¹)

1.

Prijatelj dragi!

V Ljubljani 11/11 878.

Včeraj sem po naključji slišal, da namérjate Vi na svitlo dati boljše slovenske pisatelje ter mej njimi tudi Preširnovе poezije. Tega Vam jaz ne bi svétoval, ker utegnete zabresti v neprijétne zadrege, če to storíte; kajti dr. Preširen je bil za svoja dédiča postavil svojih dvoje otrók: Franca in Ernestino. Besede njegove v oporoki slovó takó: «Vermögen besitze ich ohnediess keines;

¹ Janez Krajec, bivši tiskarnar in zaslužni založnik slovenski (* 10./5. 1843. v Ljubljani, † 26./9. 1921. v Novem mestu), se je izučil tiskarstva pri Rozaliji Eger (prejel je svoj «oprostilni list», po takratnem še kot «Johann Kreuz», s podpisom Antona Kleina, 13./4. 1861., pa si je ime kesneje pravilno uslovenil po Levstikovem vplivu). Po izučitvi je vstopil v Blaznikovo tiskarno, ki jo je po lastnikovi smrti (Jožef Blaznik † 23./6. 1872.) vodil kot faktor malo-dane do svoje preselitve v Novo mesto. Tam je bil namreč kupil tiskarno Bob-novo, jo prevzel sam leta 1876. ter jo vodil 25 let, dokler je ni prodal leta 1901. Tiskovnemu društvu v Ljubljani. (Ob smrti njegovi: kratek nekrolog o sim-patični osebnosti in neumorno delavnem možu, ki je bil «pred leti močna opora

607 sollte aber doch etwas zurückbleiben, so sollen dasselbe die zwei Kinder beerben, welche ich mit einer sichern Jelovšek in Laibach habe.» Sin je umrl, Ernestina še živi v Mariboru; ona je Martina stavca séstrina in Preširnova hči. Pokojni Blaznik Prešernovim poezijam nij bil založnik, nego samo tiskar ob Preširnovih troških, in zato je bil po smrti dr. Preširna od sebe dal račun o tej stvári, ter dr. Rudolf, ki je bil za kuratorja Preširnovima sirotama, bil je od Blaznika v imeni Preširnovih otrók prejél 130 gld. za Preširnovce poezije, kolikor je bilo do tedaj razprodanih; sebi je bil [Blaznik] samo svoje tiskovne in razprodajálne troške uračunil; a založniška | pravica se mu nikdar nij bila prodala. Da je potem O. Wagner bil od Blaznika dobil Preširnovce poezije ter jih tudi natisnil, tega so bile posebne razmere krive. Blaznik namreč nij bil pretenák človek in za Preširnovce posmrtné svojce se tedaj nihče nij pčezal; a vrhu vsega tega niti v Blaznikovih niti v O. Wagnerjevih knjigah nikjer ni vpisano, da je Blaznik založno pravico kdaj imel ali da jo je komu prodal, niti Wagnerjeve knjige ne govore, da je ta od Blaznika bil kdaj kupil založništvo Preširnovih pesnij; samo neko (bajè) Wagnerjevo pismo se je bilo našlo, ki je o tem govorilo.

Poleg tega je tudi to, da Preširnova hči Ernestina zdaj misli sama svojega očeta pesni dati na svítlo ter ima v to namero tak materijál v rokah, kakoršnega nema nihče drug: nove, do zdaj še nenatisnene pésni in zelo zanimljive podatke iz njegovega življenja ter važna pisma, česar zopet nema nihče drug. Vse to je uže tako pripravljeno, da se skôraj začne natislavati. Niti nij pozabiti, da je ta uboga sirota zdaj sama na svétu, ker jej je odmrta tudi mati, in se hráni ob délu svojih rok. Trpela in stradala je, od kar so jej pokopali očeta, in dolgo je na Dunaji hranila svojo oslepélo mater s trudom in delom svojih rok. Uže vsa se veseli drobtinice, ki je čaka iz Preširnovih poezij. Kolikor Vas | jaz poznam, ne verujem, da bi Vi hoteli tej ubožici to skopo

slovenske književnosti», v Slov. Narodu 1921, št. 218, str. 4. Obsmrtni list: Slovenski Narod 1921, št. 217; Slovenec 1921, št. 219). — Z Levstikom sta si bila znanca in prijatelja že v Ljubljani; dopisovanje pa datira šele iz novomeške dobe Krajčeve: listi sezajo od 11./11. 1878. na Levstikovi, pa do 3./10. 1887. na Krajčevi strani, torej tik do same Levstikove smrti († 16./11. 1887.), iz česar se pač dá sklepati, da se nam je gotovo nekaj Levstikovih dopisov pogubilo. Originale srečno ohranjenih, tu objavljenih štirih pisem Levstikovih sta nam rešila in hranita brata g. dr. Pavel Krajec, zdravnik v Ljubljani, ki se mu moram iskreno zahvaliti za podatke in dovolitev objave, in pa g. Janko Krajec, profesor v Novem mestu; Krajčeve liste pa je pridobila licejska knjižnica v Ljubljani.

skórkjico kruha iz rok trgati, ako bi jo tudi mogli; a svojih pravic bode branila, ker so jej prijatelji pridobili slovečega doktorja, ki je o njenih pravicah uže spisal «promemorijo», katere dober prepis imam tudi jaz v rokah. Kar sem Vam zatorej poprej govoril o Blazniku in o Wagnerju, to vem vse iz uradnih pism.

Kar se tiče m o j i h p é s n i j, bodi Vam na znanje, da jih uže davno popravljam, ter jih mislim sam dati zeló p o m n o ž e n e na dán.

Pripročáje se Vam ostajem Vaš stari prijatelj
Levstik

2.

Preblagorodni gospod!

Naznanjam Vam, da Vas želi [v]Vaš stareji brat obiskati. Na vsak način hoče sam z Vami govoriti. Svetoval sim mu, naj nikar ne hodi, brez da bi Vam poprej ne naznanil; ker ni znan po Ljubljani, bi mu bilo težavniše, Vas najti. Ponudil sim se mu, da Vam jaz pišem, kar mu je bilo po volji, in me je zato prosil. Prišel bo četrtek 29. sept. zvečer z mešanim vlakam, in Vas lepo prosi, da ga blagovolite na kclodvoru počakati.

Priporočá se Vam visokim štovanjem

Vaš častitelj in prijatelj

Novomesto 25/sept. 1881

JKrajec

*

Blagorodni Gospod!

Res pozno, ker sem do zdaj imel vedno obilo posla z «Ljubljanskim Zvonom», Vam se zahvaljujem o Vašem zadnjem pismu, v katerem ste mi povedali, da moj brat hoče priti v Ljubljano. Kakor Vam je menda uže znano, prišel je bil res in pripovedoval, da z Vami često govori; s kratka, zeló Vas je hvalil. Včeraj sem pisal tudi Préčinskemu bratu Janezu, ki še vedno toži, da je bolán.

Prosim Vas, da mi oprostíte, ako o tej priliki v misel vzamem neko stvar, katera se dostaje samó pošla. Morda se opomináte, da sem o nekeje priliki, kadar ste bili v Ljubljani, Vam rekel, da naša knjižnica nekaterih dolžnih izvodov (eksemplarov) pogreša iz Vaše tiskarne. Ti dolžni izvodi so: 1) P o z n i k, Poklic in naloga notarja; 2) Sattner P. Hugolin, Cerkevne pesni I.; 3) Pridni Janezek in hudobni Mihec, poslovenil P. Flcrentin Hrovat. — Knjižnici je dolžnost,² vedno skrbeti, da se bode v njej pozneje

² Rokopis: dolžnost.

nahajalo vse, kar je kde na Slovenskem, | ter še posebno, kar je na Kranjskem prišlo knjig na svitlo, in tudi Vašej tiskarni je na čast, ako se kde vse nje knjige nahajajo zbrane od prve do zadnje. Zatorej Vas uljudno prosim, da blagovolite kajžnuci te pogrečane knjige doolati.

Želč Vam veselih praznikov in srečnega novega léta octajem

Vaš

stari prijatelj

V Ljubljani 24. grudna 1831.

Fr. Levstik.

3.

Visoko spočtov. blagor. gospod!

V prvo se lepo zahvaljujem za prijazni svet, kterega ste mi po gosp. Novaku dali.³ — Dobro mi je vse razjasnil. Theatrum mislim skoraj opustiti; se vé, s to mislijo popustiti moram tudi kamnotiskarno, ker potem nimam dovolj opravka. Bodem pa tiskarno potem bolje uredil in razširil. — Po izgledu nemške «Universal-Bibliothek» nameravam prav ceno zvezke izdajati, in s Čebelico začeti, katero ste mi priporočali, brez poprave, razun se vé nove pisave. — Ko boste začetek in osnovo videli, bom Vas večkrat za kaj poprašal in prosil, in upam, da mi Vaše stare prijateljske postrežljivosti ne boste odrekli. — Ker pride moj bratranec Rajko Perušek zdaj na tukajšnjo gimnazijo, bo lahko nadzoroval to stvar, de |v| kako neprilichnost ne zabredem. —

V drugo pa pridem v imenu Vaše sestre z neko prošnjo, katero sim nameraval Vam ust^olmeno izporočiti; ali ker sim za poznejši čas odložil ~~moj~~ prihod v Ljublj., Vam zarad nujnosti pišem, ker že pred dolgo časom sim ji pisati obljubil. — Naj Vam smem povedati, kakor mi je ravno na jeziku: | Vaša sestra je dobra, menda le predobra revica, in zato se ji prav tesno godi. Pri mlajšem bratu je, in dela le za pičo hrano, in ga ne dobi ne solda za kake druge potrebščine. — Nekaj denarjev, ki jih premore, ima pri nekem kmetu na posojilu, in iz obresti si je lahko kdaj kaj kupovala; a tisti kmet je v jeseni še pogorel, in sedaj ne more nič obresti dobivati, ker ni kje vzeti. Ker je slabe telesne moči in šibka, kakor kaka mestna gospica, si tudi z obilnejim trudom ne more nič posebej prisluziti. —

³ Znani prijatelj Levstikov Jože Novak; * 25./12. 1833. v Podbrezju na Gorenjskem (prim.: Fr. Levstik, Levstikovi zbrani spisi I, 304), ord. 26./7. 1859. v Ljubljani; † 11./11. 1883. v Kočevju, kjer je služboval kot župnik in dekan že od leta 1871. (Pred njim tam dekan Matija Štrucelj, od leta 1830. spet dekan, v Trnovem pri Bistrici, kjer je umrl isto leto kakor v Kočevju Jože Novak: 5./2. 1883.)

Naj Vam smem, blag. gospod, to uljudno njeno prošnjo iz pravega prepričanja prav toplo priporočati in prositi, ako bi ji s kaki[mi]¹ krajcarji utrpeli pomagati. | Zagotavljam Vas njene posebne hvaležnosti, kakor tudi tega, da jo je le posebna sila do prošnje primorala; tudi Vas prosi, naj zarad njene nadleže Vaša bratovska ljubezen in nagnjenost se ne zmanjša. — Lahko jej po meni ali pa po g. župniku² kaj pošljete, brez da bi brata vedila, če bi Vam tako ljubše bilo.

S posebnim spoštovanjem se Vam priklanja in Vas prijateljsko pozdravlja

V Novem mestu 30. julija 1882

JKraj(ec)||

*

V Ljubljani 7/8 1882.

Blagorodni gospod in dragi prijatelj!

Uljudno Vas prosim najprvo, da mi oprostite, ker Vam toliko časa nésem odgovoril k Vašem[uj] poprejšnjemu listu. Prejél sem po Vašej prijaznosti od brata Matije klobase in drugo mesenino, o čemer bodi zahvala Vam in bratu.

Zdaj obenem s tem pismom po nakaznici pošiljam 5 gld., ter Vas prosim, da jih blagovoljno izročite mojej sestri Micki.

Kar se dostaje Valvasorjeve knjige «Theatrum mortis humanae», povedal sem uže g. Novaku svoje misli. Jaz Vam bi res tega déla ne svétoval, ker je vsa stvar | jako zastaréla. Troškov bi z njo bilo mnogo, a upanje kakovega dobička malo. Podobe se uže ne skladajo z mislimi naših dob; vërzi so latinski in poleg tega tudi na nemški jezik preloženi, a kakšen je nemški prevod! Nемец bi jih imenoval «Bänkelsängerei!» Da bi jih dali preložiti na slovénščino, po mojej sodbi nikakor ne kaže, ker je premalo³ vsebine, premalo duhá v njih, kar v latinščini še nekakó zakriva lepi jezik, a v slovenščini bi tega ne bilo; kajti véste samí, kakó Slovéni denes prelagajo, izlásti najéti Slovéni! Taka je moja sodba o tej stvári bila takój iz početka, a bál sem se Vam o njej pisati, ker sem se opómēnil, da je vse odsvétovalo, in mej témi sem bil jaz tudi, | začeti iz nova dajati na svítlo Valvasorjevo knjigo «Ehre des Herzogthums Krain», a vendar ima Vaša nova izdaja srečen uspéh. Kar se dostaje knjige «Theatrum», naj se premisli tudi to, da bi ne ustrezala ni kmetu ni gospodu, ker bi se

¹ Rokopis: kaki

² Rokopis: zupniku

³ Rokopis: premalo

kmetu zdela predraga, a gospodu preneumna; ali če jo daste preložiti na slovenski jezik, potem bi jej pot zaprli mej Nemce, in tudi bi Vam utegnili oponašati, da to délo né č i s t o Valvasorjevo, katero je bilo samó nemško in latinsko.

Vse drugo je, kar se dostaje «Čebelice», katero bi Vam res preporečal. Vrhu tega se tudi poprimite misli, zbrati in zopet natisniti povesti in druge spise Andrejčkovega Jožeta (Podmiljščaka). Raztreseni so izlasti po knjigah sv. Mohorja, po «Glasniki,» po «Besédniki» in morda še kd drugód. Bilo bi vsega vkupe dobrih 5 zvezkov, morebiti še več; kajti še mnogo sem jih našel potem, od kar sem z g. Novakom o njih govoril. Dogovoriti bi se bilo najprvo z rodovino pokojnega Podmiljščaka, da bi se od nje dobila pravica, ta déla ponatisniti, in jaz ménim, da se to ne bi smélo dolgo odkladati, ker se je z «Ljubljanskim Zvonom» vred porodila neka do zdaj mej Slovéni še neznana hlastéžnost po dobički iz natisnenih knjig mrtvih pisateljev. Ivan Tomšič na pr. zopet izdaje [B] Ciglerjevo povést «Sreča v Nesreči», katero imenujo tudi «Francè Svetin», ter «Zvonova» družba (Levec, Janko Krsnik in dr. Starè) kupila je za ubogih 50 gld. od Jurčičevega brata pravico, da sme tega pokojnega pisatelja knjige dajati zopet na svitlo. Sreča je, || da jim Andrejčkov Jože do zdaj še né prišel na misel. A prosim Vas, da o tem zdaj še nikomur ne povéste, kar Vam pišem o «Zvonovcih».

Andrejčkov Jože je posebno izboren pripovedovalec, brez dvojbe prvi za Jurčičem, le premalo gospodskega vkusa ima časi, a domišljávcst posebno veliko, in pripovedovati zna takó prijetno, kakor malo kdó. Izdaja njegovih knjig bi Vam obétala več in lepšega dobička, nego li «Tisoč in ena noč.» Jezik bi res bilo treba tu ter tam časi popraviti. Na pr. on piše: b u k á l, k á l i, f., der Buchenbaum, kar ne more veljati, in še drugih stvari take vrste ima; a to vse vkupe so malénkosti. Če se mislite Podmiljščaka prijéti, prosim, da molčíte, ker bi drugače utegnili «Zvonovci» o tem zvédeti in Vas prehitéti; molčíte, a délajte!

597 Martin Jelovščak uže menda zópet néma službe, kakor slišim. Jako čuden človek je. Sam ne vém, kakšen konec ga čaka.

Oprostíte mi, da Vam toliko časa nésem bil odgovoril, ter vzprímite od mene prísérčno hvalo, da se toliko trudite z ljudmi moje rodbine. Lepo Vas pozdravljam

Vaš stari prijatelj Levstik

4.

J. KRAJEC

TISKARNA IN BUKVARNA
NOVOMESTO.

Velecenjeni gospod in prijatelj!

Tu Vam pošilja Vaš brat Matija nekaj grojzdja v znamenje posebne hvaležnosti; lepo se zahvaljuje za pošiljatev po g. Pernatu. Ravno je bil tu pri meni in toži, da neprestana mokrota bo vse končala. Jako lepo in cbilo je vsega bilo pričakovati; zgodnjih pridelkov je tudi, a sedaj pa vse gnjije; zelje je rešil s tem, da ga je takoj za kisljino zrezal, krompir^{žni} moč iz zemlje dobiti v tej mokroti in gnjije, tako korenje, repa i. dr. Da je grojzdje najboljše kisko, se boste lahko prepričali, in to vsled bolezn na trti. | trtno perje namreč spodaj kosmato postane in zgodaj odpade, vsled tega ne more zoreti in sladko postati.

Zaradi prodaje domačije sim mu na drobno [v]Vaš svēt in željo razložil in raztolmačil, in je [le] sam tudi mnenja, le pod posebno dobrimi pogoji prodati, ako bi prilika bila, in tudi tedaj je obljubil se z Vami poprej posvetovati. — Povdarjal sim mu posebno, da v slučaju, če bi iz Langerjevega posestva tovarno napravili, iz kterega edinega namena je nemeč tudi kupil, bi sosedna posestva veliko več vredna postala, ker bi se potem živež brez truda blizo dcbro prodal i. t. d. |

Pravico do spisov A[n]drejčkovega Jožeta sim si pridobil od brata pisateljovega, od strani Mohorovega društva pričakujem odgovora. — Zaradi životopisa, ki bi se, kakor spodobno, spisom pridjal, obrnil sim se do g. Kosa, učitelja v Krašinj, kjer brat njegov prebiva, da bi mi potrebne date pozvedel. Odgovoril mi je, da ima on životopis že dolgo napravljen, in ga je nameraval «Zvonu» dati, in ga sedaj g. Cimperman pregleduje. Memozgrede tudi omeni, da piše biografijo Andr. J. tudi neki Jereb v Trstu (Menda tisti J.[akob Jereb,] ki je bil nekđaj uradnik pri banki Sloveniji. — Tedaj mislim od Kosa=Cimperman dovelj dobro uredjen životopis dobiti, če le ne bo predolg, in mu nameravam predlagati, naj mi pusti v tem slučaju spis skrajšati, in naj ga Zvonu obširnejšega dá. —

Tudi sim pisal g. Vilhar, naj mi dovoli tiskati skupne pesni Mirosłava V. | Ker so tako raztresene, in marsikomu veliko neznanih, mislim, da bi ne bilo napačno jih ponatisniti?

Mislim, da si[m] Vam povedal, da nameravam različne take spise tiskati v obliki «Universal-Bibliothek von Filip Reclam—

Leipzig)? Kolektivni naslov nameravam napraviti «Občna biblioteka» — ali bi boljše bilo «Občna knjižnica»?

Če bi Vam, veleučeni gospod, poleg preobilnih opravkov vendar mogoče bilo, mi o tem sedaj pred začetkom, še kakovi poduk dati, Vam bom iz srca hvaležen.

Konečno Vam poročam pozdravljenje vsih Vaših sorodnikov, ki se Vas vedno hvaležno spominjajo.

Priporočujem se Vam prijateljsko in posebnim spoštovanjem

V Novomestu 4. Okt. 1882.

JKrajec||

*

V Ljubljani 25/12 882

Blagorodni Gospod! Kaj dela Andrejčkov Jože? Da ste si pridobili pravico od njega brata, povedali ste mi v zadnjem listu, h kateremu Vam stóprav danes odgovarjam, kar mi oprcstite, ker je zdaj dan zelo kratek a posla vedno obilo. A kakó ste naredili z družbo sv. Mohorja? Ako je Podmiljščakov životopis iz roke ónega Jereba, ki je nekđaj služil banki «Sloveniji,» ne more biti posebno dober, niti od Kosa jaz ne bi se nádejal posebnemu delu, ker ti možje mogó jedva razuméti, kde ima Podmiljščak svojo tehtovitost a kdě svoje hibe. Vender, kakor je, tako bodi, ker zdaj si uže né lahko pomoči, kakor jaz ménim. Kar se do|staje Vilharja, pazíte se ga, da se Vam ne bi kakó v čem zadólžil, ker potem ne dobodete peneza iz njega, kajti ves je, kakor je bil njega pokojni otec Miroslav in vrhu tega tudi vedno potreben obilih novcev. Bodite modri! Skupni náslov nam. Universal-Bibliothek» bi po mojem bil najboljši: o b č i z b o r n i k, kakor so uže stari Sloveni zvali take zbirke. Še dostavljam, da bi Miroslava Vilharja nekatere pesni in tudi igre bilo⁷ res vredno zopet natisniti, a ne vseh, na pr. «Žábjanek» ne, niti ne vseh iger. «Jamsko Ivanko» bi menda bilo treba zelo popraviti.

Prosim Vas, pozdravite moje ljudi, če koga vidite. Zahvaljam se Vam o trudu, ki ga vedno imate z menój in z mojim bratom in sè sestro, zdaj s kakim pošiljanjem, na pr. z grozdjem, zdaj s dopisi itd., ter Vam želim veselih praznikov in srečnega novega léta, in Vas lepo pozdravljam

Vaš

stari prijatelj

Levstik

⁷ Rokopis: bil[e]o

Angelo Cerkvénik / V vrtincu

Tragedija štírih. V sedmih scenah.

VI. scena.

Po enem letu in pol. V zaporu. Spomladi ob 2. popoldne.

(Žena sedi na postelji in premišljuje. Ječar [ga ni videti] odpre vrata.
Mož vstopi.)

MOŽ: Vera moja!

ŽENA: Tvoja? (Ko jo hoče objeti, ga odrine.) Tvoja? Ne, ne!

MOŽ (žalostno): Veročka moja, zakaj se tako mučiš.

ŽENA: Nisem mislila, da boš prišel... Res! Kako to? Saj nikomur ne dovolijo prestopiti prag te celice! (Začudeno.) Kako je to?

MOŽ: Saj je vseeno! Tvoj mož sem... Prijatelje imam...

ŽENA (z odklanjajočo gesto): Mož... ne, ne... Že davno ne več!

MOŽ: Če bi bila v tisti težki uri prišla, bi bila spoznala, da sem še vedno tvoj mož, pa te ni bilo...

ŽENA (začudeno): V težki uri?

MOŽ: Ko si bila lačna!

ŽENA (se smeje): Lačna? Ne, lačna nisem bila. Le moj zagovornik je tako trdil pred poroto, da sem bila lačna, zapeljana, da pa sem v bistvu dobra... O, saj je imel prav... Pol leta tukaj sedeti... To je nepopisno strašno...

MOŽ: Nisi bila torej lačna?

ŽENA: Nisem. Samo tako se je zgodilo: v zrcalo sem se gledala in sem jela opazati, da se staram, da postajam grša... Kaj ne... In nihče me ni več maral... Lastnik bordela mi je že namignil, da bom morala zapustiti to poslednje zatočišče, če ne bom znala več zaslužiti... (Težko ji je. Obmoljne.)

MOŽ: Postarala si se, a grda nisi.

ŽENA: S strahom sem opazila, da sem postala grda, zelo grda, ali sem le tako mislila. Na cesto me bodo vrgli, sem pre-mišljevala; ali bom morala delati, sem se vpraševala. Ribati, prati, kuhati, pomivati... Strašno! Po telesu me je spre-letel mraz. Vsak človek ne more delati. Delo mi je zoprno, sovražim ga! S strahom sem računala, koliko imam pri-hranjenega... Nič nisem imela. In tedaj je nekega večera prišel grof Stromfeld... Imel je v žepu biserno ovratnico; za svojo ženo jo je bil kupil, za rojstni dan jo je hotel darovati ji. Tako mi je povedal... Nekaj nerazumljivega mi je šinilo v prste, nekaj, česar do danes nisem doumela... in vzela sem ovratnico...

MOŽ: In nisi bila lačna.

ŽENA: Nisem bila, a vzela sem vseeno ovratnico. Lakote v bodočnosti sem se bala, kajti starala sem se, grda sem postajala in nihče me ni več maral...

MOŽ: Vzela si, kar ni bilo tvojce, in nič te ne more opravičiti, da si to storila.

ŽENA (*resignirano*): Nič, prav nič! (*Po daljšem molku.*) Ne, če natanko premisliš... marsikaj me more opravičiti, ali vsaj zmanjšati moj greh. Revežu ne bi vzela. Bogatašu sem ukradla.

MOŽ: Nisem prišel sem, da bi te obtoževal, in ni potrebno, da se opravičuješ.

ŽENA: Ne pred teboj, pred seboj se opravičujem. Kar sem zdajle glasno povedala, sem ponovila neštetokrat v mislih... Le zaradi sebe same!

MOŽ: Prišel sem, da ti povem, kako malo se je izpremenilo moje razmerje napram tebi. Nič se ni izpremenilo. Spoznala si, da se staraš, praviš, da postajaš grda, bojiš se lakote. Pridi torej k meni, ko boš odsedela kazen.

ŽENA (*nejevoljno*): Ali še vedno nisi doumel, zakaj se ne morem in ne smem vrniti k tebi?

MOŽ: Prav nikakršnega razloga ne more biti, ki bi smel ovirati pot k miru in sreči. Če pa bi takšen razlog obstajal, bi ga morala pohoditi.

ŽENA: Hujša kakor lakota, kakor vlačugarstvo je zavest manjše vrednosti svojega lastnega bitja, zavest milosti, ki bi jo uživala.

MOŽ: Kakšne milosti. Ni milost, zgolj ljubezen, lepa, neseksualna ljubezen je to. Ali je seksus bistvo? Seksus je kakor lepota, seksus je le sredstvo, je kakor retorta, skozi katero mora priti v človeško dušo — ljubezen.

ŽENA: Besede, same besede! V praksi ne more to veljati!

MOŽ: Ne more obveljati? Ne trdim, da bo, le poskusiti morava. Če ne bo obveljalo, se ločiva za vedno, če obvelja, bova srečna oba!

ŽENA: Čemu poskušati? Natanko vem, da ne bi obveljalo, da bi bila najina boleost še veliko hujša ob ponovni ločitvi. A zakaj me vendar ne pustiš, da bi hodila mirno po svoji poti? ... Lepa ne bo ta pot, a moja bo, moja! Po beznicah se bom klatila, pod mizami v beznicah bom spala v raztrganih cunjah, med pljunki in ogorki, med pijano

drhaljo bom sama pijana, prodajala se bom za požirek žganja. Ali se bom še mogla prodajati? Ali je še kak košček mojega telesa, ki še ni bil prodan? ... (*Bolestno.*) Goljufala bom: že stokrat prodano telo, senco pepela bom še stokrat prodala ...

MOŽ: Veročka moja, ali se bojiš ljudi?

ŽENA: Da, ljudi! Za tebe se bojim!

MOŽ: Odšla bova odtod. Daleč, daleč, kjer ne boš videla nobenega izmed teh obrazov, kjer boš srečavala nove, neznane ljudi, daleč čez morje, kjer ne boš slišala ne znane govornice, ne znanih zvonov, kjer te ne bodo motile oblike domačih hribov. Daleč, daleč ... Samo solnce bo bolj žarko žarelo in grelo tvoje novo življenje ...

ŽENA: Ljudi se bojim, toda ne ljudi, katere poznam, kajti znance poznam skoraj tako dobro kakor samo sebe. Teh ljudi se najmanj bojim, ker so vsi moji grehi tudi njihovi grehi, in njihova polovica vseh grehov je umazanejša, kakor moja. Bojim se ljudi, ki jih ne poznam ... Ali nam ni vsak neznanec lep, čist? ... In nikdar bi ne mogla več spoznati vseh tistih ljudi ... Spoznavanje je prestrašno. Ali ne razumeš tega?

MOŽ: Čas te oropa vseh teh škodljivih domišljij, vse te ne potrebne skrupuloznosti.

ŽENA: Čas bo mojo rano samo poglobil do poslednjih možnosti — če bom vedno trezna. Utegnila bi znoreti; misel je kakor sveta inkvizicija, kakor luciferska tortura ... sama opojnost mora biti moje življenje, sama opojnost! Čas ne more ozdraviti človeškega telesa luesa. Spirohete grizejo, razjedajo, svoje nevidne kremplje širijo kakor sam satan po mehkih možganih ... Mesto zdravila pa bi stal poleg mene ti, moj mož, ki bi me vedno znova spominjal na silno razliko med menoj in teboj ... Dvoje ljudi ... dvoje resnic ... dvoje pravic ...

MOŽ: Dvoje pravic, dvoje resnic ... tisoče, milijone ... neizmerno mnogo jih je. Vzporedno gre njihova pot ... le včasih se križa. V divjem letu tekmujejo med seboj. Milijon resnic, milijon pravic ... Resnice pa še ni, in pravice tudi ne ... Tista, katera bo v divjem diru zmagala, tista bo postala resnica in pravica ... in potem: smrt! In vendar ne bo nikdar smrti, ne more je biti nikdar. Smrt je nič — in nič ne more biti ...

ŽENA: Ali mi obljubiš, da mi ne boš nikdar več hodil na pot?

MOŽ: Dokler trpiš — ne morem in ne smem.

ŽENA (odločno): Moraš!

MOŽ: Ne morem. Ali ne razumeš te besede? Samo umreti bi mogel s teboj!

(Žena se zdrzne. Nekaj trenutkov gleda molče v oči možu.)

ŽENA (počasi, preudarno): Umreti z menoj... Res, to bi bila rešitev za oba. Počakaj me! Vrnem se in pridem k tebi — umreti! *(Ponovi tiše.)* Umreti... *(On ji poda roko in odide. Žena stoji sredi celice negibno nekoliko trenutkov. Zakrili z rokama.)* Umreti!

Konec VI. scene.

VII. scena.

Pozimi. Moževa delovna soba. Ob 6. zvečer. Štiri mesece pozneje. (Mož in žena prideta — oba v črno oblečena — ter se vsedeta vsak v svoj fotelj. Oba sta zamišljena. Mož pije iz visoke čaše vodo — požirek za požirkom, popolnoma mehanično, tako da se zdi, kakor bi ne vedel kaj dela.)

ŽENA: Zdaj v teh poslednjih trenutkih bi mogel opustiti abstinenco.

MOŽ: Zakaj? Načelo, ki je zame del resnice in lepote, mi je v vsakem trenutku življenja enako drago in enako močno.

ŽENA: Tebe vendar ne bo več — zdaj, čez pol ure naju ne bo več.

MOŽ: Ne vem, kaj se bo zgodilo z nama, a umreti ne moreva. To je samo razkrojenje telesa, to je samo pretvoritev v nove, nepoznane, mogoče lepše, a brezdvomno v popolnejšo vsebino.

ŽENA: Ne verujem.

MOŽ: Jaz verujem.

ŽENA: Ali se bojiš?

MOŽ: Verujem in se ne bojim. Vera je večno življenje.

ŽENA: Tudi jaz se ne bojim, čeprav ne verujem.

MOŽ: Misli globoko in spoznala boš dvoje: ali se bojiš in ne veruješ, ali pa veruješ in se ne bojiš.

ŽENA: Umreti morava! Samo s tem namenom sem prišla sem. Drugače bi bila šla naravnost v beznico. Že mnogokrat sem mislila na smrt kot edini izhod iz te težke in mučne situacije, a nisem imela dovolj poguma, da bi se usmrtila. Ko me je obup vso osvojil, si prišel in si rekel, da bi mogel — umreti z menoj, rajši umreti, nego pustiti me, da trpim. V tistem trenutku sem spoznala, da je smrt v družbi lažja. Včasih

me je popadla celo navidezna blazna misel, ki pa v bistvu svojem ni blazna, temveč popolnoma naravna: zaželela sem si, da bi zemlja skočila s svojega tira, da bi se zaletela v naročje solncu in zgorela v enem samem trenutku, kakor v petroleju namočena cunjica . . . Da bi umrla s svetom, z zemljo vred. Sama ne morem . . . Ali ni smrt človeka težka le zategadelj, ker se mora človek odtrgati od živega sveta? Ali ni bojazen pred smrtjo bolj vsečloveška ljubezen napram vsakemu poedinemu članu človeške družbe kot pa egoizem krvi?

MOŽ: Ne vem. To vprašanje ni važno. Dejstvo je le, da ni naravno — in zategadelj krivično — nasilno uničenje življenja. Ne vemo, kakšne naloge so nam dane v življenju. Ali ne ubije samomorilec tudi od pamtiveka določenega mu dela? Ali se ne ubije mogoče tik pred svojim življenjskim ciljem, ki mu za večno ostane prikrit, nedosežen, mrtev?

ŽENA: Ljudstvo je kakor gnoj, si nekdam rekel?

MOŽ: Tako sem rekel — saj tudi poedine celice v gnoju vrše neko določeno nalogo.

ŽENA: Reči hočeš, da bi bilo bolje, če se ne bi usmrtila.

MOŽ: Mislim, da grešiva, če si sama ugonobiva življenje.

ŽENA: Tedaj mi ostane samo ena pot: ločiti se morava in iti vsak svojo pot.

MOŽ: Poskusiti bi morala živeti skupaj — ali je to tako težko? Če poskus dokaže, da ne moreva skupaj živeti, tedaj pač napraviva konec življenju. Za to imava še vedno dovolj časa . . .

ŽENA: Ne! smrt, samomor . . . oboje je grozno, vendar pa ni nič groznejšega, kakor le en sam dan skupnega življenja s teboj.

MOŽ: Ne morem razumeti.

ŽENA: Ne moreš razumeti, da te tako neizmerno ljubim, da bi te mogla iz ljubezni ubiti!

MOŽ: To so same besede.

ŽENA: In te besede so misel, misel pa je rojstvo življenja.

MOŽ: Življenje je bilo pred mislijo, pravečno je!

ŽENA: Ti tega ne moreš razumeti! Moj bog! V čbup me tiraš! Gobavec ne more živeti poleg zdravega, ne da bi ga okužil in če zdravega ljubi, kako bi ga smel okužiti?

MOŽ: Zakaj ne? Ljubezen je višek egoizma.

ŽENA: Ti torej nočeš umreti?

MOŽ: Nočem? Če misliš, da je to res edini izhod, sem pripravljen. Samo tega ne vem, če si dobro premislila, kaj nameravaš.

ŽENA: Če sem premislila!? Od tistega dne, ko si bil pri meni v zaporu, sem dan za dnevom razglabljal in čim intenzivneje sem se poglobljala v to misel, tem jasneje mi je postajalo, da moram pretrgati vse niti, ki me vežejo s preteklostjo, kajti vsa moja preteklost je tako živa, kakor sedanost — in vsa moja bodočnost bi bila moja preteklost.

MOŽ: Dobro, če si sklenila svoje račune, tudi jaz ne bom več odlašal, tem manj ker hočem tudi samemu sebi dokazati, da moji dvomi niso upravičeni.

ŽENA (*začudeno*): Dvomi?

MOŽ: Da, dvomi! Zdaj, tako rekoč ob poslednji uri ti smem povedati in smem tudi samemu sebi popolnoma priznati.

ŽENA: Govori!

MOŽ: Dvomil sem marsikdaj o svoji moči, a po sili sem verjel, da sem močan. Dvomil sem, če bom mogel zmagati vse strašne muke, ki bi se porajale vsled najinega skupnega življenja, dvomil sem, če bi mogel pregnati strašne in ostudne slike o tvojem gnijočem telesu, dvomil sem nad svojo ljubeznijo, o kateri pa sem venomer govoril — govoril tebi, sebi in vsem ljudem. A tedaj se je vedno v meni porodil pošasten dvom... Z vsem naprom sem dvignil silno kladivo in udaril sem po pošasti na trdem nakovalu, da je zahreščalo... Ubil sem jo, pa ni nič pomagalo, vedno je pošastna prikazen nanovo vzknila in se razvila v strahotno podobo... In vedno iznova sem moral ubijati, ubijati, ubijati. (*Kratek premor.*) Ne vem, če bi bil mogel to prenesti, ne vem, če bi bil mogel streti vse pošastne dvome za vedno...

ŽENA (*razočarano*): Tedaj me nisi ljubil, temveč si le govoril?

MOŽ: Ne, ne! Ljubil sem te in ljubim te, le tvojega telesa sem se bal, tvojega strastnega telesa. Besedo o gobavcu si izrekla komaj pred nekoliko trenutki... Podoba gobavca se je kakor zahrbtnen in nenasiten parazit zajedala v moje možgane. Ali razumeš?

ŽENA: Nikdar nisem tako malo razumela, kakor v tem trenutku.

MOŽ: Žal mi je, da ne moreš razumeti. Pa čemu razpravljava?

Utrujen sem že!

ŽENA: Ne! Razloži mi to!

MOŽ: Nekdaj sem že rekel: Telo je sredstvo, ljubezen je vsebina.

ŽENA: Zakaj lažeš v tem poslednjem trenutku?

MOŽ: Izpijva... Spoznala boš, da nisem nikdar lagal... v tem trenutku bcš spoznala!

(Dvigne se in stopi k pisalni mizi ter nalije v dva kozarca vročega čaja in strese v vsako čašo po dve dozi praška. Obe čaši položi na taso in ju prinese na mizico pred fotelja. Se zopet vsede.) Glej, v vsaki čaši toliko strupa, da v nekih trenutkih premineva. To je najmočnejši strup.

ŽENA *(se strese)*: Ali res v nekih trenutkih? In bolečine, ali so hude?

MOŽ: Nič bolečin, takoj izgubiš zavest.

ŽENA *(nesigurno, monotono)*: Takoj...

MOŽ: Čaj je bil vroč, strup je raztopljen. Čakaj, malo premešam in potem *(meša z žličko v čašah)* izpijeva.

(Vsak vzame svojo čašo v roke. Nekoliko trenutkov molčita in se gledata.) Pijva!

ŽENA: Čakaj, samo še en trenutek počakaj! Ali hočeš res umreti zaradi mene? Ali bi ne mogla umreti samo jaz? Težko mi je za tebe.

MOŽ *(popolnoma mirno in jasno)*: Pripravljen sem. Ne odlašajva! V večnosti ne pomeni razdobje najinega življenja nič. Pijva! *(Jo poljubi na usta in ji pogleda v oči. Ženi se trese roka. Mož nese čašo k ustnicam, žena tudi. Mož izpije v dušku in omahne v fotelj, njej pa se silno strese roka in čaša ji pade na tla ter se razbije; čaj se razlije. Dolg molk.)*

MOŽ *(z naporom se nekoliko dvigne, odpre oči in jo gleda)*: Ti nisi izpila! *(Hoče ji ponuditi roko, pa ne more, roka mu omahne, zatem še glava. Z zadnjim naporom.)* Zdravstvuj!

ŽENA *(stoji kakor Lotova žena in gleda brezizrazno v umirajočega. Naenkrat izbruhne v histeričen jok...)* O... o... o... *(Joče, a se kmalu dvigne, obrise si oči, poteze na obrazu ji ustvarijo trd, oster izraz. Zamišljeno hodi po sobi s silno bolestjo)* o... o! Ubijalka in vlačuga... in stara in grda! Samo še za v beznico... *(tiho)*, samo še v beznico... *(Pogleda mrtvega moža, kakor da bi se hotela posloviti od njega, potem pa odločno.)* Ne! V beznice v beznice! *(Naenkrat se ustavi pred ogledalom, ugledavši svojo sliko v njem.)* Ali sem to jaz? Je to človeška podoba? Nikar *(se odmika v strahu)*, nikar *(strašno)*, ne glej me tako, ne glej me tako! *(Tiho.)* Očitajoče me gledaš! Kaj praviš, kako praviš? Ne, ne, ne! *(Se brani, z rokami poskuša odriniti sliko,*

toda pod silno sugestijo se približuje zrcalu. Obraz je spačila v pravcato nakazo.)

ŽENIN DVOJNIK (*z izpremenjenim glasom*): Ti nisi samo vlačuga... Morilka si! Tvoj namen je živel v tvojih možganih, kakor strupen črv. Čistega človeka si se bala; sovražila si ga, ker si bila poleg njega vsa umazana in gobava... Zato si ga ubila... Kako praviš? Da se je sam ubil? Tvoja misel ga je ubila... Tvoje besede o misli so resnica... čuješ!! resnica! Rešiti se žiga poroke... to je hotelo tvoje blodno hrepenenje...

ŽENA: Zakaj me je zalezoval, zakaj... Pojdi, pojdi! Kdo si ti, ki mi očitaš, kdo si?

ŽENIN DVOJNIK (*z izpremenjenim glasom. Se krohoče*): Kdo sem! Ali me ne poznaš? (*Vsiljivo.*) Ali me ne poznaš?! Meni, mar meni hočeš lagati?! Od pamtiveka hodiva skupaj. Kakor kri in meso sva, kakor meso in kosti sva si scrodna... Druga polovica tvojih možganov in tvojega srca sem, ubijalka!

ŽENA: Ne, ne, ne! Ne poznam te! (*Se bliža k zrcalu.*) Daj mi mir; saj sem hotela umreti, hotela — pa nisem mogla... čašo mi je vzelo iz rok, vrglo jo ob tla!

ŽENIN DVOJNIK (*z izpremenjenim glasom. Se krohoče*): Vrglo ob tla?! Kdo? Sama si jo vrgla... Že od vsega početka si vedela, da se ne boš nikdar usmrtila. Pri ustih si imela čašo, nagnila si jo že — tedaj pa si zmagala v sebi ti sama in si jo vrgla ob tla... Še se ti hoče blata, še gnoja... na tisoče jih hočeš še okužiti... gobavka! (*Nasilno.*) Pojdi, gobavka... pojdi v beznice, med pljunki in podmiznimi ogorki, med pijano drhaljo in gobavci boš poginila, ker si stara in grda... (*se krohoče*) stara in grda, grda...

Konec VII. slike.

Gustav Strniša / Ubranost

Girlande smrek sipljejo biserno roso v tvoje naročje,
gozd šepetaje naju sprejema;
solčni dan se smehlja čez pobočje,
topló je obema.

V omamo naju ovija žarkov tenčica,
srebot spleta kočico senčno pod drevjem;
zasanjaj brezskrbno v zelenem zatišju, cvetica,
saj kukavica kuka srečo med gostim vejevjem!

Dr. N. Preobraženski / Nova Rusija

1. Jevgenij Zamjatin.

Ker so sodobni ruski pisatelji slovenskim čitateljem skoro popolnoma nepoznani, nameravam podati vsaj površen pregled sedanje ruske književnosti. Svoja literarno-zgodovinska izvajanja pa omejujem na kratke pripombe. Avtorja osvetljuje njegovo delo! —

Kolikor dopušča težko življenje, se zanima ruska moderna predvsem za fabulo in slog. To je menda naraven odpor proti obilici filozofije in psihologije, ki je bila do nedavna značilna poteza v moderni ruski povesti.

Jevgenij Ivanovič Zamjatin pričinja novo dobo kot umetnik in vzgojitelj. V letih splošnega stradanja je otvorila sovjetska vlada v Petrogradu «Dom literatorov», zavetišče za pisatelje. Tam je imel Zamjatin veliko posla z naraščanjem, predaval je in delil nasvete. Marsikdo izmed učencev stoji še danes pod vplivom mojstra. Kot mornariški inženjer je potoval Zamjatin po ladjedelnih od Belega do Črnega morja in od Vladivostoka do Londona, kjer je bival službeno skoro dve leti med vojno. Pod temi vtisi so nastale njegove prve povesti: «Na kuličkah» («Hudičeva luknja», pretresljiva slika Daljnega Vzhoda, ki jo je zaplenila leta 1914. cenzura kot žaljivo za rusko vojsko) in «Otočani» (iz leta 1920., pestre satirične slike angleške družbe). Zamjatin ne pripoveduje, temveč riše te svoje povesti. Ustvaril je novo literarno obliko, vrsto slik, ki hite druga za drugo; veče pa jih čitatelj sam, ki ga preseneča smotrenost pisateljevih barv in jezika. Zamjatin je na ruskih tleh priboril zmago tako zvanemu ekspresionizmu. Vendar pa Zamjatin ni ostal za vselej pristaš ene struje. Ubral je pozneje tudi druge nežne strune, ki spominjajo na lirični realizem Čehova. Iz te prve dobe izvira povest «Afrika». Sovjetska vlada je odredila, da Zamjatin ne dobiva papirja za tisk knjig. Zameril se ji je z nekim javnim govorom v prilog pisateljeve prostosti ustvarjanja. Radi tega so ostali v rokopisu utopistični roman «Mi. Komunistična družba 800 let pozneje» in baje pretresljiva drama «Ognji sv. Dominika» iz dobe španske inkvizicije. Njeno geslo «Bodi preklet vsak, ki misli drugače» (besede papeža Gregorja I.) velja tudi za sovjetske razmere. Krasne «Pravljice za velike otroke», pravi satirični biseri, so končno pisatelja spravili v ječo. Iz teh pravljic sem prevedel «Cerkev Božjo», globoko obsodbo sovjetske misli. Bodi pa pripomnjeno, da ne prizanaša Zamjatin v pravljicah tudi topi nestrpnosti in politični brezglavosti različnih sovražnikov sovjetov. «Literatura v Rusiji je zmrznila,» piše Zamjatin v knjižici «Herbert Wells» (Petrogradska «Epoha», 1922.). «Literatura je za sedaj nekje v megleni bodočnosti.» Te besede so prišle iz srca pisatelja, ki vztraja v domovini.

J. Zamjatin / Afrika

1.

Kakor vedno, so odrinili karbasi¹ od brega na morje — k parniku. Nekaj bo parnik že pripeljal: malo moke, soli, sladkorčka. Na morju so se penili valovi, karbasi so se pozibavali gor in dol. Vitel je drdral, spuščal zaboje navzdol v karbase. — Je že vse, a? — in primorci so se že hoteli vrniti,

¹ Veliki čolni belomorskih ribičev z dvema jadroma in štiri do deset parov vesel.

zdajci pa se je pripetilo nekaj neobičajnega: s parnika je prišla po stopnicah nekakšna gospoda.

— Kaj pa je s to gospodo? ... Kam? — so ostrmeli karbasi.

— No, kaj pa zijaš. Ne vidiš, k vam v Keremet? Le brž s čolnom. Tepec!

Zgodilo se je, da jih je moral ukrcati Fjodor Volkov. Bila sta to dva gospoda in z njima dekle. Govore pa zdaj po naše in zdaj kar spet drugače. Fjodor Volkov se je začudil.

— Vi, gospoda, vi sami namreč, odkod pa ste, kaj? Gospoda pa je vesela. Nasmehnili so se in eden, obriti, je odgovoril:

— Mi namreč? — je pomežiknil, — iz Afrike smo.

— Iz Afrike? Ali je mogoče, da tam tudi po naše govore?

— Tam, brat, govore vse jezike ...

Njih dekle pa se je zasmejala. Zakaj se je zasmejala — ni znano, ampak — lepo se je zasmejala in lepo pogledalo Fjodorja Volkova: njegove grozne rame, njegovo po deško ostriženo bučico-glavo, male tuljnovе očke.

Fjodor Volkov je pokazal tuji gospodi določeno stanovanje: takrat je dal stanovanje Pimen, dvedanjskega duhovnega predstojnika² nečak. Lepa, čista hiša je bila.

Fjodor Volkov se je vsedel na kamen pri vratih. V večerni tišini se je dobro slišalo, kako so se razgovarjali v hiši, zdaj po naše, zdaj zopet po svoje. Potem pa jim je dekle zapelo pesem. Pa tako pesem, da je Fjodorju postalo kar tesno pri srcu, taka otožnost, a zakaj — ni znano. In bilo je čudno: dekle je na videz veselo, poje pa tako? Večno bi jo poslušal, a pozno je: hočeš-nočeš, čas je iti spat. Svetla, majska noč je. Solnce prav za prav niti ne zajde, samo nagne se in vzplava po morju — in poslika vse morje s svojimi zlatimi krcgi, rdečimi krivoljami, modrimi lisami. Je to Fjodor Volkov sanjal ali je res: kakor da je spet pelo njih dekle, on pa kakor da bi vstal, se oblekel in šel po ulici pogledat, kje neki poje ponoči? Gre mimo Ildinega kamena, na kamenu pa spi bela gaga — ne gane se, spi — a oči so odprte, in vse je belo ter spi odprtih oči: hiše na ulici, ki jim je videti do zadnje grče, voda v jamicah med kameni, na kamenu pa bela gaga. Fjodor Volkov se boji glasno stopati, da ne bi izletela bela gaga, ne izginila bela noč, ne prenehalo peti dekle. In zopet — so to sanje, je resnica? — Kakor da je temno okno, pri oknu pa je — ona, bela, in šepeta tiho, tiho Fjodru Volkovu: — Spat sta šla. A jaz

² Staroobredniki so bili podvrženi dvojnemu davku.

ne morem — kako naj zaspim? Ti pa, mili moj, si prišel, hvala ti lepa... In zopet — kakor da se nagiblje čez okno, objame Fjodorja krog glave — in ga pritisne k sebi. Njene roke in prsi pa dehtijo tako, da je to mogoče samo v sanjah.

Podnevu je vozil Fjodor Volkov gospodo iz Afrike. Lovili so z jarusom³ losose in stali na sidru ob jarusu dve uri. Fjodor pa je neprestano gledal njih dekle in vpraševal z očmi: ali jo je videl ponoči v sanjah ali pa...

Zvečer se je parnik vrnil, ustavil na obali in zatulil. Zopet je bila vrsta na Fjodorju, da je ukrcal tujo gospodo na parnik.

— No, Fjodor Volkov, zbogom. Pa pridi k nam v Afriko... — in vsi trije so se zasmeli. Zdaj je pričel Fjodor Volkov dvomiti: kaj ga imajo za norca s to Afriko? Zmajal je s svojo ostrizeno bučico: — A če je sploh ni, te Afrike? Pridem — pa je ni? Drugače pa bi že prišel... — pa je gledal dekle, vedno se je vpraševal: ali se mi je sanjalo takrat ponoči — ali pa...

— Ne, Fjodor Volkov, ne verjemite jima, to sta že taka... Le pridite k meni. Prav lahko pridete, če se le odpravite na pot. No, jaz vas bom čakala.

Fjodor Volkov se je nizko poklonil in zdelo se mu je: roka — dehti ravno tako, ravno tako, kakor v sanjah... In Fjodor Volkov je veroval v Afriko:

— No pa prav, pridem. Možbeseda.

2.

Pri Pimenu, dvedanjskem nečaku, ni zdržal noben pes: živel je kateri kakšno leto, — a potem je vedno pobegnil ali pa poginil. In govorilo se je, da zato ne zdrži pri Pimenu noben pes, ker je bil to preveč ujedljiv človek. Naredi se noč — Pimen pa k pasji hišici:

— Le pazi, grdoba, spati ne smeš. Te bom zastonj redil? Samo kruha mi požreš za sedem kopejk na teden...

Pa očita in očita: kdo naj to zdrži — še pes ne zdrži.

Ni čuda, da je zaslišal Fjodor Volkov neko spomladansko noč milo ihtenje, ko je šel mimo dvedanjske hiše. Stopil je bliže: okno je odprto, isto okno, v oknu pa je — objckana, obupana Jausta, Pimenova najstarejša hči.

— Kaj pa ti je, Jausta, lej jo no?

— Oče me goni v grob, uničuje mi življenje, nimam miru ne podnevi, ne ponoči...

³ Jarus obstoji iz več motvozov s trnki, ki so nasajeni z ribami, šteje v celem do dva tisoč trnkov, je pet kilometrov dolg in se zasidra v globini 60 m.

Kaj je to, je to zares Jausta? Jausta ima lase — ko rž, ta pa — kakor morsko vodo, rusalkine, zelene. Jausta je rdečelična, močna, ta pa je bleda, zelenkasta, obupana. Ali je ujel spomladanski mesec ono, dnevno Jausto v svojo zelenosrebrno mrežo? Kakor takrat — v sanjah ali zares — je stal zopet Fjodor Volkov pod oknom dvedanjske hiše in tolažil obupano dekle. Ni slajšega kot ustavljeni deklinške solze, zagledati smehljaj, ki je prešinjen od solza kakor list od rose. Nikdar niso nežnejše deklinške roke kakor takrat, kadar brišejo od solz še vlažne čči.

— Jausta, kako to, da te še nikdar nisem videl?

— Tak naglej se zdaj. Kolikor hočeš — tudi tukaj — kar glej, če češ...

Pimen, dvedanjski nečak, je majhne suhe postavice: taki so zmerom nagajivi, nadležni. Vsak večer je gnjavil Pimen Jausto, svojo najstarejšo hčer. Mogoče jo je gnjavil samo zato, ker je predolgo ostala devica pa je bila na poti dvema mlajšima sestrama. Vsako noč je tolažil Fjodor Volkov obupano Jausto zelenih rusalkinih las. Vsako noč je postajal ožji spomladanski mesec: odhajala je pomlad, sramežljiva deklica; leto se je lovilo za lesom z golimi, belimi nočmi, z brezstidnim ponočnim solncem. — Ko sta šla od poroke Fjodor Volkov in Jausta, Pimenova najstarejša hči, je še visel zadnji ozki mesec, je še zvonil kakor komaj slišen srebrn zvonček. Mladi par so zaklenili v ozaljšano izbo. Sedeč na postelji, je Fjodor Volkov po starem običaju rekel: — No, sezuj me, mlada žena. — Obupana rusalkina Jausta se je nagnila in je pokorno sezula škorenj Fjodorju Volkovu. Tako pokorno ga je sezula, da ji Fjodor Volkov ni dal sezuti drugega — nežno ji je sam začel slačiti poročno obleko...

Jausta je še spala, Fjodor Volkov pa je vzel puško na ramo in šel proti gozdu Mišnavolok. Rožnato solnce je poigravalo v rosi. Kakor pod poljubi je cmokala mokra zemlja pod nogami: Jereb je žvižgal s tenko, enoglasno piščalko — klical je družico. In bil je tako zatopljen v svojo pesem, da je pustil Fjodorja Volkova tik k sebi: šele zdaj se je zavedel, pihnil, zletel na bližnji bor — in spet zažvižgal. Fjodor Volkov se je nasmehnil, spustil namerjeno puško — in šel domov.

V hiši samca — odkod bi se jemal red! Po pseh smrdi — prvič šele sinoči ni spal s Fjodorjem v hiši ptičar Jagoška; po kotih so pajki; smeti — o, moj Bog, koliko! Jausta je očistila vse, ostrgala tla do belega, skrbna ženica bo to — zaposlena je hodila po izbi.

— Pozdravljena, Jausta, o, ti, gospodinjica moja... — je po hitel k Jausti Fjodor Volkov: hitel jo je objemat, kakšna je neki

sedaj — ko je minila noč! Zbežal je po izbi — po ostrganih belih tleh...

— Kaj ti je, ali si prismojen, da štokljaš z neočedenimi nogami? — je zavpila Jausta na ves glas. Tako bom potem vse življenje brisala za teboj, pčtepuh?

Sredi teka je obstal Fjodor Volkov, kakor da se mu je omračila duša. Jausta se je zavedela, stopila k Fjodorju, ponudila mu ustnice, v iztegnjeni roki pa držala cunjo. Fjodor jo je odrinil molče — in šel skozi vrata: škornje snažit.

Od tega dne je postal Fjodor Volkov spet molčeč. Vsak večer ga lahko vidiš na bregu ob Ildinem kamenu: njega samega ni videti, samo glava — ostržena bučica — štrli nad svetlim morjem.

— Kaj pa gledaš, Fjodor? Ali čakaš prekomorskih gostov?

Pogleda ga Fjedor s tuljnovimi krotkimi očmi in zmaje z glavobučico. A kaj pomeni to — da ali ne — ni znano. Fjodor Volkov je začel izostajati ponoči. Noči pa so grcne, bedče: so kakor mrlič odprtih oči, gledajo in vidijo vse, česar ne smejo videti živi. Jausta se je premetavala sama v snažni izbi, posebno prazni pod vedno budnim solncem.⁴

— Kod pa se potikaš, lovec hudičevi... — se je jokala Jausta podnevi. — Pa kako sem se jaz tako zagledala, kje sem imela oči, ko sem te vzela?

Fjodor Volkov je molčal: samo nekaj je nemo govorilo Jausti iz njegovih krotkih oči, a kaj — ni znano. — Menda se je pritožila Jausta očetu: začel je Pimen, dvedanjski nečak, neprestano zasledovati Fjodorja kakor komar in ga zmerjal venomer:

— Kako pa to, Fjodor, da ne živiš z ženo v ljubezni? Če si z njo poročen, si po božjem zakonu primoran spati v postelji, kaj pa ti, a? — ga je zasledoval neprenehoma Pimen kakor komar.

Ko so v leseni cerkvi zvonili k večernicam, je šel Pimen vedno na dvor, je težko pokleknil ob sodu za vodo in sladko pel Bogu večerno molitev. Bodi dež ali sneg, Pimen je redno pel ob sodu. Takrat se ga je vedno rešil Fjodor Volkov — v gozd, v Mišnavolok. Tam, v gozdu, je spal vsako noč, sam s svojimi sanjami, dokler ni prišla huda jesen. Zapenili so se valovi na morju, zapihal je polnočni veter. Nabrekli in nagnili se je nebo, kakor dim so hitro leteli oblaki in zadevali ob vrhove dreves. Megla je pričela pršeti, ni bilo razločiti — kje je nebo in kje morje: zdaj že ne bo nikogar.

⁴ Solnce sploh ne zahaja tekom kratkega polarnega poletja (bele noči).

— No, lej, Fjodor, si vendar pričel sedeti doma, hvala Bogu. Le spametuj se počasi v imenu božjem... — je pel Pimen kakor prijazen komar, zagrizel se Fjodorju naravnost v uho.

Toda Fjodor je bil danes neobičajen: okorno je sedel, imel je rdeče, s krvjo podplute oči, smrdel je po žganju — in se je kar muzal.

— Le pojdi, le pojdi, Fedoruška, z ženo, jaz pa bom zaprl duri — pa čakal ob durih. No, Fjodor, pčljubiva se, podaj mi — liži...

Pimen je iztegnil svoj komarji rilec, počasi se je iztegnil k njemu Fjodor — in tik pred Pimenovim nosom — hop! — je mlasknil z zobmi. Manjkalo je prav malo — pa bi zagrabil Pimena za nos. Pimen je odskočil v kot, zamahnil z rokami. Fjodor Volkov pa se je zarežal na vse grlo — nihče še ni slišal takega smeha od njega:

— No, o, duša komarska? No, o, si se zbal? Jaz te bom — jaz te bom...

In kakor da se je spodtaknil, se je bridko zjokal, spustil na mizo svojo ostriženo bučico:

— Šel bom... kar šel bom od vas... Odšel...

— Kam neki pojdeš, ti, capin, nesreča naša, kam bi hodil, pijanec grdi? Molči raje... (Konec prihodnjič.)

J. Zamjatin / Cerkev božja

Sklenil je Ivan postaviti Bogu cerkev. Pa še kakšno! Tako — da bi se nebo potilo in bi vragom postajalo slabo, da bi grmela slava od Ivanove cerkve preko vsega sveta. — No, seveda: cerkev postaviti — ni kakor bi kmečko bajto stesal, precej denarja je treba. Pričel je spravljati denarce za cerkev božjo.

A bil je že večer. Vsedel se je Ivan na prežo v jarek pod most. Mine ura, dve — zapeketala so kopita, trojka pridrvi čez most: to potuje trgovec.

Zdajci zažvižga Ivan kakor zmaj — konji se vrpno, voznik — bum na zemljo, trgovec v vozu se strese od strahu kakor trepetlika.

Pokončal je Ivan voznika, stopil k trgovcu:

— Denar sèm.

Trgovec se roti, prisega: saj nima bora.

— Saj je za cerkev, bedak: cerkev hočem postaviti. Daj!

Trgovec se roti, prisega: «sam bom postavil.»

— A, sam? No, le čakaj.

Zapalil je Ivan ogenj pod grmom, lepo se je prekrižal — in začel trgovcu s trsko podžigati pete. Ni prenesel trgovec, pokazal je denar: v desnem škornju je sto tisoč in v levem še sto.

Ivan se je priklonil do zemlje:

— Hvala ti, o Gospod! Zdaj pa bo cerkev, bo.

In zasul je ogenj z zemljo. Trgovec pa je zastokal, skrčil noge k trebuhu — in izdihnil. No, kaj se hoče: saj je zaradi Boga.

Pokopal je Ivan oba, plačal črno mašo zánja, sam pa gre v mesto: zidarje najemat, mizarje, slikarje, zlatarje. In prav na tem mestu, kjer sta bila pokopana trgovec in voznik, je zgradil Ivan cerkev — višjo od Ivana Velikega. Križi segajo do oblakov, kupole so modre z zlatimi zvezdami, zvonovi pojo milo — cerkev je to nad vsemi cerkvami.

Razglasil je Ivan vsem: postavljena je cerkev božja, vsi so povabljeni. Prišla je nepregledna množica. Sam škof je prišel v zlati kočiji, popov je štirideset, dijakonov pa štiridesetkrat štirideset. Komaj so pričeli brati mašo — pomigne škof Ivanu s prstom prav po tiho:

— Zakaj — pravi — tako smrdi tu pri tebi? Pojdi, povej starim mamicam, da niso doma za pečjo, temveč v cerkvi božji.

Šel je Ivan, rekel starkam, starke so šle ven; pa ne — še smrdi! Mignil je škof s prstom popom: začeli so kaditi vsi popi; kaj je to? — vse nič ne pomaga. Pokimal je škof dijakonom: zamahnili so dijakoni z vsemi štiridesetkrat štiridesetimi kadilnicami: še močnejše zasmrdi, kar duši in jasno je: to ne diši po starkah, temveč po mrliču, kratkomalc — ni mogoče prestajati. In beži ljudstvo iz cerkve, — dijakoni na tihem, popi ritenski: samo škof je ostal na orlecu¹, sredi cerkve pa še Ivan pred njim — ne živ ne mrtev.

Pogledal je Ivana škof — skozenj, do dna — ni mu črhnil besede, kar šel je.

In ostal je Ivan čisto sam v svoji cerkvi, vsi so odšli, niso prenesli mrtvaškega duha.

Slavko Grum / Izgubljeni sin

Trava, solnce, mnogo solnca.

Kos kruha trgam in počivam. Ne da bi mi legla pot v noge, zlekнем se v travo, ker to lahko storim, kadar hočem. Nikamor se mi ne mudi in nihče me nima tu rad.

¹ Posebna okrogla preproga s sliko letččega orla, na kateri stoji škof v cerkvi, znak njegovega dostojanstva.

Megle gledam, kako se trgajo od tal in koljejo v solncu. Kakor blesteč up skrivajo v sebi še dolino pod menoj. Kakor čarno, peneče se zagotovilo.

Ničesar ne pričakujem več in ne želim, vendar mislim, da bo lepa ta dolina pod menoj. — Veselim se je.

Po nogi se mi je vzel hrošč in izziva mojo pozornost. Z neokretnimi gibi se tipa nakvišku, zdrzne vsak hip zopet nazaj. Z napeto skrbnostjo zasledujem njegov napor in ga mislim.

Ali vse tako ničevno je to. Mesto mi je prenapelo živce in sedaj prilagam vsaki drobni stvari važnost, ki ji ne gre.

Lepo je, zelo zlato je vse. Izmit in brezmadežen je svet, in vendar je ležal včeraj truden dan nad to zemljo, nevihte so že bile, zime so šle preko nje. Sedaj pa se je rodilo to zlato jutro, vsak dan se rodi znova.

Vsak dan skrivajo v sebi megle blesteče zagotovilo.

*

Skozi vas grem. Otroci in kure vzprhutavajo pred menoj, žene stopajo na prag, si z dlanmi zaslanjajo oči. «Pcpotnik», pravijo in se umaknejo nazaj.

Pred neko hišo sedi dekle in veze. Trta je nad njo, grozdne jagode se napanjajo v solncu.

Ko grem mimo, dvigne glavo in se zazre vame z velikimi, otroškimi očmi.

Čaka ga še, ne ve še ljubezni.

Ali naj postojim, se ji dotaknem las?

Če hočem, sedem k nji pod trto, ostanem v vasi dva, tri dni — kolikor dolgo hočem.

Ne, nočem se ustavljati. Nočem se več prerivati med ljudmi z brezplodnimi željami.

Za hribom je skrit večer. Gori stopim in ga tam počakam.

*

Tako potujem iz dneva v dan in pravim: izgubljeni sin.

Z razuzdanim življenjem si zapravlil svoje premoženje in sedaj hodiš tod okli ter iščeš očetove hiše..

Med kamenjem sedim in gledam na vas. Pokojno se vije nad hišami dim, po poti se vračajo možje s košami.

Trudni so. Počitka se jim hoče.

Jaz nisem truden. Sedem kar takole, kadar je, in mislim brezplodne stvari.

Noč se že vali iz gozdov, doli v vasi zapirajo vrata. Dvigniti se moram, da kam pridem.

Jernej Jereb / *Suženj demona*

(Nadaljevanje)

Človeško srce prebcli vse. Duša preboli prvo razočaranje, nato razprostre pred seboj svojo žalost, jo pregleda in premisli. Nato uravna svojo filozofijo po dejanskem stanju, obleče jo kot novo obleko, zavest se ji privadi do zadnje gubice. Le na dnu ostane iskrica; včasih izgine popolnoma, ali pa znova zaneti ogenj.

Kaj je poljub? Dotik dveh ustnic, znamenje ljubezni. Poljubljajo se tudi ljudje, ki se dozdevno ljubijo, celo ljudje, ki se sovražijo. Kolikokrat v življenju oskruni človek svetost poljuba! Ali je Tončka kriva, da ni srečala mene prvega? Ali niso bile moje ustnice že oskrunjene?

S potezo velikodušnosti sem ponovil te besede Tončki, ko mi je vrnila knjigo «Križ na gori» in dejala: «Kamorkoli hčeš, grem s teboj!»

Da sva se zopet oklenila drug drugega, silneje nego prej, je bila kriva tudi gospa Fani. Ko sem se nekega večera vrnil domov, so me pričakovale njene velike oči za ognjiščem; pozdravila me je: «Kje ste bili?»

In odgovoril sem mirno: «S Tonetom!»

Tedaj je treščilo: «Ne s Tonetom — s Tončko! Lažnivec!»

In povedala mi je, kje sem bil in kdaj, celo besede, ki sva jih govorila s Tončko, je ponovila. Stal sem pred njo majhen in osramočen, kakor smrkavec. Ni bilo mogoče ne tajiti ne lagati ne govoriti resnice.

Nje oko pa je šlo od tedaj kakor zli duh za menoj. Kadarkoli sem prišel domov, so se uprle nje oči prodirno vame.

«Kje ste bili?»

Povedal sem. Vselej ni bila laž.

«Lažete!»

«Ne lažem!»

«Na obrazu se vam pozna.»

«Prisežem, da nisem bil s Tončko.»

«Po njenem vonju vem, da ste bili.»

Tončka ni rabila dišav, zato nikoli nisem vonjal po nji. Gospa je čutila nje vonj. Na natezalnici sem dejal:

«No, prav: bil sem — dasi nisem bil.»

«Povejte po resnici! Saj itak vse vem; samo ne lažite!»

«Bil sem, da bo laž resnica!»

In ni zadostovalo. Najstrašnejše je, kadar človeku vzamejo vero. Z «lažnikom» me je hotela ubiti. Kdor je stopil v hišo, mu je pokazala name: «Glejte ga; on laže!» Šla je h gospodičnam: «On laže, laže!»

Lagala je ona, do ogabnosti, zločinsko in hinavsko; bila je ena sama poosebljena laž, ostudna in krastava. Jaz pa sem hodil s povešenimi očmi in nisem zamudil niti večera, da sem povedal resnico: «Da, bil sem, bil sem; saj ne lažem!» In mi ni verjela in mi je verjela; bil sem lažnik, lažnik!

Ko sem sedel v družbi gospodičen, me je Marija čudno pogledala. Gospa je jedla iz ogromne skledе solato in me je opazovala.

«Kam greste nocoj? Na sestanek?»

«Ne,» sem dejal zaradi gospodičen.

«Vidite, laže! Kcma j čaka, da se zapro vrata za njim.»

«To ni laž!» sem jo zavrnil. «Človek zine tjavendan, samo da ima mir. To ne more biti greh. Kaj pravite, gospodična Marija?»

Jedla je kruh in mrvila mrvo za mrvo v usta.

«Vsako laž sovražim,» je dejala mirno kot sodnik.

«Laž razlcčujem,» sem dejal. «Laž je grda, če je bližnjemu škodljiva. Če pa laž prihrani razburjenje, naredi celo dobro... tedaj...»

Gospodična Marija ni počakala, da bi izgovoril jecljajoče besede do konca. Nervozno je planila v besedo: «Laž zaradi strahopetnosti sovražim najbolj; ta človeka ponižuje. Moški, ki laže iz bojazni, zame ni mož!»

Po teh besedah se je Marija dvignila in šla skozi vrata. Bil sem pčražen. Gospa se je posmehnila in pomežiknila za njo. Udarca ni razumela...

Naslonil sem se na stolici in zamislil. Vse je bilo proti meni, tuje, ogabno, nevredno. Gospa Fani je bila prepričana, da so moji sestanki redki, če niso celo izostali. Mučila me je z lažnikom uro za uro, da mi je ubijala voljo.

To je vplivalo name. Kot kaplja za kapljo, ki prebije skalo. Spoznal sem, da se je Tončka zdclgočasila ob meni. Po cele ure si nisva vedela povedati ničesar, najine besede so bile izčrpane, novih nisva mogla najti. Ko pade na ljubezen zastor molčečnosti, je tako kot bi nosila drug drugega na ramah in občutila ogromno težo.

V tem molku se je prebudila iskra ljubosumja, ki je tlela na dnu mojega srca. Misel je razglabljala in grebla, kot da hoče izkopati vse najtajnejše, kar skriva ženska v sebi.

Sveže in jasno junijsko jutro je bilo. Drevesa z blestečimi kapljami na vejah so stala ob vodi kot deklice, ki so se okopale in se sušijo na solncu. Reka je bila mirna, prvi žarki so se ubijali na njeni površini; ptice so pele...

S Tončko se nisva mogla sestajati zvečer, dobila sva se ob prvi zarji. Krenila sva k Soči in se pogreznila v lepoto, ki se je zaganjala v valovih čez naju.

Ta dan je bila Tončka lepa; njena obleka je objemala v dražesti vse telo, lasje so bili skrbno počesani; njen obraz je sijal, toplina njene besede ni bila vsakdanja. To jutro nisva zajtrkovala. Poljubila sva se. Potem sva sedla ob strugi med grmovje, gledala v vodo in na breg in opazovala, kako naraščata svetloba in pesem in padajo žarki niže in niže v globoko strugo do naju.

Gledala sva se in govorila sladke besede brez naveličanja, ki se jih človek nikoli več ne spominja in ve samo, da so srcu dobro dele. Ure so bežale in preden je bilo poldne, sva bila sita sladkih besed in poljubov. Tončka je zazehala, iz dna moje duše se je dvignila iskrica in me je zapekla. Ko je Tončka zazehala v drugič, se mi je zljubilo muke in sem dejal:

«Tončka, nisi mi povedala vsega! Bodi odkrita in povej mi; jaz vem vse.»

Tedaj pa Tončka ni niti vzkliknila ne zanikala. Tako me je gledala, kot da je vse res, kar pravim, in nima zmisla, da bi ti tajila.

«Vidiš, a ne moreš tajiti... Povej, kdo je, ki si govorila z njim?»

Ničesar nisem vedel; moje oči pa so jo merile pozorno, v globočino, kot bi hotele v motni vodi razbrati neznan obraz. Tončka se je preplašila, zajecjlala je.

«Ni res!... Povej, kako je bil oblečen.»

Gledal sem jo, moje misli so delovale mučno. Pred dušo mi je stopil nje moški vzor in lahko mi je bilo reči:

«Gosposki blondinec, gladko obrit; slamnik je imel, rokavice in palico...»

Gledala me je nekaj časa, nato je povesila pogled. V meni je zavrnilo, nato se je prelomilo.

«Ali je res?»

Prikimala je.

Osupnil sem. To sem hotel, vendar nisem verjel. Na slepo sem zadel resnico, ki me je zadela huje, kot da bi mi bila v oči razodeta. Gnev se je porcdil v meni in se je boril z ljubeznijo. Moški ponos je vstajal in zahteval svoj delež.

«Čemu lažeš? Čemu varaš? Vse sem zidal nate. Zdaj je padlo vse.»

Tončka ni rekla besede, jokala je.

Čudna zmes, ki je bila v moji notranjosti, je zahtevala svoje. «Najina pota gredo narazen. Vrnij pisma.»

Hotel pa sem, da mi pade pod noge in me prosi odpuščanja. Jokal bi bil, a odpustil bi ji bil. Ni storila tega. Bila je skesano trmasta in dejala je, da mi prinese pisma popoldne.

Gospa Fani me je vprašala, kje sem bil; odgovoril sem: «Tončka mi prinese nazaj pisma.»

Gledala me je v nejeveri in ko je videla moj obraz, je spoznala, da je resnica. Zamagolaven nasmeh je legel na njene ustnice.

Tončka pa je prinesla pisma. Gospa Fani jo je poslala k meni v sobo in zaprla vrata za njo.

Z nasmehom na ustnicah je stala pred menoj in držala sveženj pisem v rokah. Položila jih je na mizo in ni dejala ničesar. Meni je nekaj zaprlo grlo in nisem mogel izreči besede. Roka se je dvignila, nato se je razvozljal tudi jezik.

«Zbogom!»

Dala mi je roko. Skoro se je obrnila in šla, ko me je pogledala zopet in njena beseda je trepetala, kot tedaj, ko sva se prvič nagovorila:

«Še en poljub!»

Poljubil sem jo; srce se mi je stisnilo. Moje solze ni videla, vrata je že zaprla za seboj.

Rdečkasta pisma so zgorela na ognjišču. Gospa Fani je brskala s prsti po njih in požirala posamezne besede iz plamena. Meni se je zdelo, da mi gori srce.

*

Nastala je puščoba v mojem življenju. Na zemljo je padal tih dež, podoben jesenskemu, ki ima poseben vonj in posebno godbo in vpliva na srce kot žalostne zgodbe. Hotel sem pisati, vrgel sem pero proč, zaprl sem knjigo in stopil na ulico.

Dež je padal na ramena in polzel po pelerini, odcejal se na hlače pod kolenom in lezel v čevlje. Moj zeleni klčbuk je povetil krajce in vselej, kadar mi je planila z njih voda na vrat, sem se stresel ob neprijetnem občutku. Ta neprijeten občutek vlage je legel celo v dušo.

Vendar sem rad hodil sam s svojo mislijo po dežju. Čudovita poezija je bila v tem, neskončna pesem, ki je šumela v jedva slišnem ritmu.

Šel sem čez trg, ozrl sem se v Tončkina okna. Bila so zagrnjena. Zdelo se mi je, da stoji senca ob zavesi. Ko sem se czrl še enkrat, nisem videl ničesar več.

Šel sem v drevored. Kaplje so pele v listju in padale name redkejšje in težje. Šel sem počasi. Drevored je bil dolg, hotel sem podaljšati sladkost miru, ki sem ga občutil pod temi drevesi, v neskončnosti.

Spomnil sem se na senco v oknu. Kadarkoli sem se hotel iznebiti misli na Tončko, je stopila pred moje oči. Otresal sem se je, a visela je na meni. Niso bile niti njene besede, oči in roke, bilo je nekaj drugega, neznanega. Prazncto sem občutil vsepovsodi, njena senca jo je izpolnjevala. Od bedaste sreče smehljajoči se obraz gospe Fani me je dražil. Njene besede so se mi gnusile. Naj sem počel karkoli, na dnu vsega je bil nič, kot da sem pil iz praznega kozarca.

Nizko je klonila glava, kaplje so spolzele za vrat. Vzel sem klobuk in ctresel vodo z njega. Tedaj sem zapazil, da je planila čez pot senca in se je skrila za drevesi.

Ozrl sem se. Stopil sem v stran, med debelimi vlažnimi debli nisem mogel opaziti ničesar. Šel sem dalje in razmišljal:

— In če se vrne in me prosi odpuščanja? Pomislil sem dolgo, nato sem dejal: — «Ne!»

V tem sem zaslišal stopinje v pesku za seboj. Bile so drobne, hitele so...

Drobna ženska postava se mi je bližala, gologlava, ogrnjena v pelerino, na laseh je imela kapuco, ki je padala globoko na čelo. Ko sem postal, se je spustila v beg proti meni in preden sem se mogel zavedati cd začudenja, so se me oklenile njene roke, glavo je vrgla nazaj, da je kapuca zdrknila na njena pleča.

Bila je Tončka. Vrsta vprašanj je zamigljala v moji zavesti. Nisem imel časa, da bi odgovarjal nanje. Zakaj prvemu presenečenju je sledilo drugo. Obesila se mi je okrog vratu, poljubila me je na ustnice.

«Tončka!» sem zaječal. «Tončka!»

Bil sem omamljen, ubit, zmečkan v prah; obenem srečen, da nisem vedel, kaj naj storim.

Ona ni vedela, ali bi se jokala ali smejala. Svojo glavo je ovila v mojo pelerino, kot da se sramuje tega dejanja, a me je pogledala kot zmagovalka.

Zasmilila se mi je, pogledal sem jo. «Kaj ti je, Tončka? Kaj se gdi s teboj?»

«Ne morem živeti brez tebe. Bala sem se, da me zapodiš, vseeno sem prišla.»

V tem trenutku je bilo pozabljeno vse, kar je do zadnjega grenilo mojo zavest. Saj se nič ni zgodilo. Bil je le hip v uri slabosti. Da ona ne more živeti brez mene, odtehta vse drugo.

Brez besed sem jo za odgovor poljubil. Premrla, trepetajoča sva šla skozi park. Nisva čutila niti dežja niti vlage, za naju ni potekal čas, niso hodili mimo naju ljudje. Klot da se nisva videla vso večnost in črpava brezskrajnost besed... (Dalje prihodnjič.)

Pastúškin / Preobilje

Ona:

Zabrediva v ta zvezdnati večer,
zaprediva še sebe v mesečino;
čim poželjiveje srkam sinjino,
tem neizmernejša je v vsako smer.

On:

Pojdiva. A ta čar me tisočer
ne zmamil sam bi v biserno daljino;
tik sebe pijem dveh nebes jasnino —
tako globoka ona ni nikjer.

Ona:

Prisluhni: srce mi neugnano vriska,
sreča tako visoko plapola,
da je beseda zanjo vse prenizka.

On:

Kako si s svojo srečo moja vsa!
A moj objem naj še tako te stiska —
vse preobilje užiti se ne dá.

Giovanni Papini / Walt Whitman

(Nadaljevanje)

In ne oklepa v sebi samo vseh stvari, temveč tudi vse čase: «Jaz vem, da je bila preteklost velika in da bo prihodnost velika, in vem, da se oboje na čudösen način veže v sedanjosti... In tam, kjer sem jaz in si ti v danes ta dan, tam je središče vseh dni in vseh plemen. In tam je za nas pomen prav vsega, kar se je zgodilo dnevom ter plemenom in se bo kadarkoli zgodilo.» Pa ne samo vseh stvari in vseh časov, temveč tudi vseh ljudi

katerihkoli stanov in starosti. V *Spevu o lastnem Jazu* pravi, potem ko je napisal enega svojih neskončnih naštevanj ljudi: «In vsi ti se usmerjajo k meni in jaz se usmerjam proti njim. In takšno, kakor je bivanje njihovo, je bolj ali manj bivanje moje. In o njih in vsem tkem jaz spev o lastnem Jazu.» Najbolj pesniški izraz tega občutja istovetnosti z vsemi in s celoto je slavni spev, ki se začinja: «Bil vam je deček, ki je vsak dan hodil v prosto naravo. In nič prej mu ni postal viden kak predmet, dokler se on sam ni izpremenil vanj. In ta predmet je postal del njega samega za tisti dan ali za del tistega dne ali za mnogo let ali za široke kroge let... Vse to je postajalo del dečka, ki je vsak dan hodil v prosto naravo, ki še hodi v prosti naravi in ki bo hodil za vedno vsak dan.»

Whitmanovo osebovanje je torej obleka, lupina njegove vesoljne ljubezni do vseh stvari. Kakor vse velike duše, koprni on k celoti in neskončnosti, toda noče k njima preko splošnih in pojmovnih besed. Kakor je njegov mysticizem nekakšna ogromna razširitev njegovega jaza, tako se razodeva njegova ljubezen do vseobčnosti kot ljubezen do vsega posameznega, del za delom. Do neskončnosti hoče priti tako, da kopicí končne stvari, in kakor je tudi ta napor blazen in, če ga jemljemo literatno, nevaren, ker te primora do neskončnih naštevanj, vendar moramo priznati, da podaja neprestano obračanje do posameznih stvari in do največje možne množine posameznih stvari obširnost in vsesplošnost bolje, nego pojmovne puhlice, s katerimi se čestokrat zadovoljujejo modroslovci in premišljevalci.

Tolika in tako prekipevaajoča je njegova ljubezen do vesoljstva, da bi se ne mogel dovolj izkipeti, če bi bil primoran samo na splošno razodevati svojo ljubezen stvarjem, celoti, neskončnosti, Bogu. Whitman čuti potrebo, da izreče vsaki stvari svoje občudovanje in svojo vdanost, svojo zadovoljstvo in svoje začudenje. Pred svetom je optimist. Pa kaj pravim optimist! Ta beseda je tehnična in mrzla, zato se mu ne prilega. Rekel bi rajši strasten ljubimec, oboževatelj celote — pri tem pa ne tako brljav, da ne bi videl grdote in zla, temveč tako velik, da ljubi tudi grdobo in zlo.

Whitman je nagonsko in iz namere častilec vsake stvari: «Odslej bom proslavljal vsako stvar, ki jo vidim, in naj mi bo kakršnakoli. In hočem prepevati in smejati se in ne prezirati nobene stvari.» Njegovi veličastni duši je vse veličastno: «Veličastna je vsaka stvar! Veličastno to, kar imenujemo prostor — okrožje nešteti duhov; veličastna skrivnost gibanja in vseh bitij

— tudi najmanjših žuželk; veličasten dar govorenja in čuti telesni; veličastna toneča luč — veličastno blede odsevanje novega meseca na zahodnem nebu; veličastna vsaka stvar, ki jo vidim ali slišim ali se je dotikam. Dobrota je v vsaki stvari.» — «Vse je zame krasno, vse čudežno.» In potem ko je prebral Hegla, premišljuje: «Od misli do misli, sanjajoč o veseljstvu, sem videl tisto malo, ki je Dobro, varno hiteti proti nesmrtnosti. In neizmerno celoto, ki je Zlo, sem videl, kako se podviza toniti, zgubiti se, umreti.» — «Celotna veseljnost nam pripoveduje, da je dobra, preteklost in sedanost nam pripovedujeta, da sta dobri. Kako lepe in popolne so živali! Kako popolna je zemlja in vsaka najmanjša stvar na njej! Kar imenujemo dobro, je popolno, in kar imenujemo slabo, je istotako dobro.» — «Na tej naši prostorni zemlji, med neskončnimi robotostmi in med blatovjem, v srcu njenega osrčja, zaprto in varno, gnezdi seme izpopolnjevanja.» — «... V veseljnosti ne vidim nobene nepopolnosti in ne vidim niti enega vzroka, niti enega učinka, obžalovanja vrednega, v veseljnosti.» In dalje: «Vse stvari v veseljnosti so čuda, vsaka tako globoka kakor vsaka druga.» Njegova duša otroka-genija ne pozna ničesar razen čudežev. «Nepretrgan čudež je zame morje in ribe, ki plavajo v njem, in čeri — in gibanje vodovja — in ladje in ljudje, ki so na ladjah. Kakšne bolj izredne stvari so nego te?» Tudi najmanjše stvari so čudežne: «Verujem, da ni travna bilka nič manj vredna nego romanje ozvezdij..., in da je miška čudežna dovolj, da izpreobrne sekstiljone nejevernikov.» — «Še iz gnilobe in trupel more zemlja roditi prelestne stvari: glej to zmes. Glej jo dobro! Morda je bila vsaka njena mrvica del bolnega telesa — in vendar glej jo! Spomladanska trava pogrinja prerije. Debeli bobek se natihoma razpoči iz stročja v vrtovih. Nežni pecelj čebulčka je vzkliil...» — «Sedaj sem se zgrozil, ko gledam zemljo, njo, ki je tako pokojna in potrpežljiva. In prideluje tako sladke reči iz trohnoh. In se vrtil na svoji osi, nedolžna in čista, s tako neskončno dolgo vrsto gnijočih teles. In prekapa te tako slastne vetre iz tako smradnega smrada! In obnavlja z brezbriznim obrazom svoje vsakoletne poganjke, izobilne in prelepe. In daje ljudem tako božanske stvari, da prejme končno takšne ostanke nazaj.»

Zato je Whitmanova duša skoro vedno vesela in v nekih trenutkih ga telesno in duševno ugodje ob opazovanju sveta prenese skoro v nekakšno dionizijsko blazenje. Berite n. pr. *Spev o razkošjih*, v katerem se spomni in prikljiče vse

radosti, od tiste «kopati se v kopališču» do «slutnje polnih razkošnosti po boljšem».

Toda največja Whitmanova radost je: biti ljubljen — pa ne samo duševno, temveč tudi telesno, in ne samo po ženskah, temveč tudi po moških. «Vem,» pravi, «da so mi vsi rojeni moški bratje, in vse ženske moje sestre in ljubice, in da je vzdrževalka stvarstva ljubezen.» Ko je proučil vse modrece in preroke, je odkril, da je temelj vsej metafiziki ljubezen. «Sladka ljubezen moža do tovariša, privlačenje prijatelja k prijatelju. Ljubezen med zakonci, ki so združeni v sreči, ljubezen sinov in roditeljev. Ljubezen kakega mesta do vsakega drugega mesta in naroda do vsakega drugega naroda.» In misli na vse može, ki so raztreseni po najbolj oddaljenih deželah in ki bi jih ljubil: «In se mi zdi, če bi poznal te može, bi se pritisnil k njim kakor k sinovom svoje dežele in dobro vem, da bi si bili bratje med seboj in ljubimci. Dobro vem, da bi bil srečen z njimi.»

Toda Whitmanov spev bi ne bil nekaj resnično vesoljnega, če bi gledal samo na lepoto in dobroto sveta. Če se ne motim, sem že dejal, da njegov optimizem ne nalikuje natančno optimizmu doktorja Panglossa. Ni prezrl zla, temveč se dvigne preko njega. Nekolikokrat se mu celo ne posreči, da bi šel s popolnim mirom mimo njega; zgrabi ga nenadna misel in tedaj so njegove besede polne težke žalosti, mokre od solza, zveneče kakor mrtvaški bobni in zvonovi. «Jaz se ne solzim» — poudarja s ponosom v *S p e v u o l a s t e n e m J a z u* — «nad tistim, nad čimer se solzi ves svet: da meseci, leta in zemlja niso nič drugega nego vzburkano blato. Tarnanje in povešanje glave se spodobita pohabljenecem, toda jaz nosim klobuk, kakor mi prija, doma in zunaj.» — «Torej odslej ne bom več jokal, ne bom sledil nikomur več, ne potrebujem ničesar. Nehal sem s skrivnimi vzdihovanji, s knjigarnami, z zabavljivimi ocenjevanji. In močan in zadovoljen se odpravljam na pot po odprtih cestah.» A tudi zanj prihajajo dnevi turobnosti. «Sedim in gledam vse bolesti sveta in vse stiske in sramote sveta... vse to, vso to nizkotnost in umiranje brez konca sedè gledam, vidim, poslušam in onemavam.» In kadar opazuje obraze spečih ljudi, ne vidi samo srečnih, temveč odkriva tudi zbrodolomljena obličja z dolgočasenih, zbledele poteze mrličev, zvodenele obraze pijancev, bolne in sive obraze čnanistov, telesa operirancev na bojnih poljanah, norca v celici za trdnimi vrati in umirajoče, ki se pojavljajo pri vratih.»

Sredi nevihte se mu zazdi, da dežujejo solze na zemljo: «O tedaj, kakšen neukrotljiv ocean solza, solza, solza!» In drugič ga obide «strahoviti dvom nad pojavi, negotovost, da smo nazadnje

prevarani, da vsa naša vera v smotrenost ni nič drugega nego prelepa bajka». In otožen vprašuje: «Ali še ni prišla nate ura, nepričakovano razsvetljenje nad propadom, ki je razpršilo vse te milne mehurje običajev in bogastev? In ta zbadajoča koprnenja — knjige, politika, umetnosti, ljubezen, da ti všepetava njih ničnost?»

Misel na smrt ga zlasti v zadnjih letih upogiba k še grenkejšim premišljevanjem: «Pomisliti, da se tako trudimo zgraditi te naše hiše. Pomisliti, da se bodo drugi mučili prav tako kakor mi, ko bomo mi že dovolj brezbrizni . . . Počasne črne črte se premikajo in začrtavajo zemljo — nikoli jim ni konca — to so črte pogrebov; tisti, ki je bil predsednik, bo gotovo pokopan.» — «Pa kaj me briga! Smrt je morda le navidezna. Zamišljen in oklevajoč pišem besede o mrtvih, kajti mrtvi so živi in edine resničnosti, jaz pa prikazen, jaz okostenjak.» In ob smrti predsednika Lincolna veličastno dopolnjuje verz sv. Frančiška o sestri Smrti: «O, temotna Mati, ki prihajaš tako neodoljivo v našo bližino, z žametnim korakom! Kaj ni še nihče tebi pesmi zapel z najbolj odkrito dobrodošlico? Tedaj jo jaz tebi zapojem, proslavim te nad vse stvari in začenjaj svoj spev, da prideš z gotovim korakom, ko boš morala priti. Približaj se, o silna osvoboditeljica! Ko si jih objela, jaz, radosti prepoln, opevam mrtvece, tonče v tvojem valujočem oceanu ljubezni, izmite v tekočini tvojega poljuba, o, Smrt.» In nadaljuje, obljublja jo praznovanja in podoknice kakor kakšni pričakovani nevesti.

(Dalje prihodnjič.)

KNJIŽEVNA POROČILA

Dante 1321—1921. Izdal in uredil dr. Alojzij Re s. Ljubljana. 1921. (Tiskarna Miroslava Gasperja na Dunaju.) Založila Kleinmayr & Bamberg. X + 303 strani. (Tudi italijanska izdaja: Gorizia 1921. Giov. Peternoli editore. IX + 190 strani.)

Mlademu Slovincu iz Italije se je posrečilo, k 600letnemu jubileju Dantejevega rojstva izdati spominski zbornik, ki preseneča tako po srečnem izboru sotrudnikov (6 Italijanov in 8 Slovencev) kakor še zlasti po sijajni opremi. Tudi smernice, ki se vsiljujejo za delo ob kooperaciji sotrudnikov iz vseh narodov, so v glavnem upoštevane, čeravno bi dal jaz prednost drugačni razporeditvi prispevkov.

Župančič se je uveljavil tudi sedaj z objavo petega speva «Pekla», ^{Filipa} ^{Dani} ^{konjoni} kakor že leta 1912. v «Slovanu» s prevodom prvega speva iz istega oddelka, kot kongenjalni tolmač velikega Italijana (87—92).

Clanki, ki merijo na poglobitev poznanja primarnih dantejevskih problemov, dajejo v celoti zanimivo zbirko posrečenih osvetljav. Resova uvodnika: «Oris Dantejevega življenja» (X) in pregled «Malo bibliografije» (299—301) sta sicer kratka in brez ambicije, vendar v slovenski izdaji zelo umestna. Slovincem izredno dobrodošle so stvari, ki so jih prispevali italijanski dantologi,

katerih elegantno-jasni in preprosti slog opozarja že sam, da zajemajo iz polne zakladnice: Tommaso Gallarati Scotti iz Milana obravnava Danteja v dobi 1283 do 1290, drugo srečanje med njim in Beatriko, njegovo ljubezen, odnošaje do pesnika Cavalcantija ter onodobne politične razmere v Firenci (11—23: Novo življenje); univ. prof. Gaetano Salvemini iz Firence «Danteja in politične borbe za njegove dobe» s posebnim ozirom na ozadje njegovega izgnanstva (3—8); univ. prof. Guido Mazzoni iz Firence Dantejev «dolce stil nuovo», izraz, o katerem pravilno izvaja, da takrat, ko se je v Dantejevih «Vicah» prvič pojavil, še ni imel onega izrazitega pomena termina za «pesni» kovanje iz navdihnjenja, ki ga je dobil pozneje (27—32); univ. prof. E. G. Parodi iz Firence razpravlja o «Divini comediji — poemu osebne svobode in 27. spevu Vic» (36—46); univ. prof. Benedetto Croce iz Neapolja o «Značaju in enotnosti Dantejeve poezije» s posebnim poudarkom iskanja, v koliki meri ni v njej srednjega veka, shakespearskih črt in potez romantike (49—54); univ. prof. Vittorio Rossi iz Rima o Dantejevi vlogi pri ustvarjanju italijanske narodne volje in narodne zavesti (279—90: Dante, pesnik naroda in človeštva). V tej smeri so napisali tudi Slovenci stvari, ki obdrže v dantologiji svojo veljavo: Aleš Ušeničnik, ki je posvetil staremu problemu «Danteja in filozofije» samostojno, izčrpno in okrétno študijo (57—67); Milko Kos, ki je tradiciji, da bi bil Dante kdaj v Tolminu, po pravici odrekel zgodovinsko upravičenost, a obenem tudi razložil mesta v «Divini comediji», kjer se govori o Hrvaški in Srbiji (271—276: Dantejevi sledovi med Jugoslovani).

Manj posrečeno celotno sliko predstavljajo doneski, katerih namen bi naj bil, da dajo nam, a zlasti tudi Italijanom točen odgovor na vprašanje o odmevu Dantejeve poezije med Slovenci.

Debevc, ki piše o slovenskih prevodih iz Danteja (82—83), se je moral že radi tega omejiti na bibliografski referat, ker bode pred vsem zasluga njegovih prizadevanj, ako dobijo Slovenci v doglednem času celoten prevod glavne Dantejeve pesnitve.

A Puntarjev članek o «Danteju in problemu Prešernove ‚nove pisarije‘, ki zavzema v popolnejši slovenski izdaji polovico vsega prostora (95—260, torej 165 strani od 320; v okrajšani obliki italijanske izdaje le 87—144), je zgrajen in opremljen tako, da mora razdražiti živce vsakomur, kdor sodi, da se odlikuj znanstvena razprava po jasni določitvi problema, po točnosti naslova in skladnosti med njim in vsebino, po osredotočenosti iskanja in ravni črti reševanja, po logičnosti in ekonomičnosti arhitektonike in prepričevalnosti dokazovanja, ter da se ogibaj motečih odstranitvev, pa najsi bi stale tudi pod črto, neumestnega patosa ali prebrzih zaključkov. Že Žigonova metoda odbija, epigonova Vas pa more vkljub vsem osebnim simpatijam do avtorja prisiliti, da knjigo zopet in zopet z nejevoljo in v razočaranju odložite.

Puntar govori tudi o pomenu Danteja za nemške romantike (n. pr.: 107, 181, 182, 225, 238, 239, 248, 249, 255), Kollárja (249) in zlasti Čopa (102, 105, 106, 107, 108, 109, 112, 134, 181, 182, 223, 225, 247, 248). Med stavki o Čopu, ki se zopet ne omejujejo na obravnavo tega, kar bi se dalo eventualno še spraviti v sklad z naslovom razprave, se nahajajo dragoceni podatki o njegovi biblioteki, a obenem tudi mnogo prič, ki opozarjajo, kako tičijo Puntarju napačne predstave in metode v mesu in krvi: kakor da bi bil Čop doganjajoč učenjak, ki bi bil dozoreval v pripravljanju znanstvenih razprav, med tem ko je bil le učen literaren gourmand; ali kakor da bi bil prisegal na vsako besedico v knjigah svoje bibliotekke, med tem ko je bilo tudi tam premnogo

stvari, ki si jih med čitanjem notranje ni osvojil! Značilna je Puntarjeva meditacija o Čopovi preparaciji «Dante». Čop si je namreč v Lyonu na razne načine skušal povečati dohodke, med drugim na akademiji s privatnim šestmesečnim kurzom o laški literaturi. Naravno je bilo, da je hotel postaviti v središče teh predavanj «filozofsko-estetsko razlago» «Divine commedije» ter si pripravil leta 1824. preparacijo z bogatimi izpiski predvsem iz nemške literature o Danteju. Puntarjevo ugibanje, «ali se je pripravljaj na slovensko prestavo Commedije?» (108), iznenadi tembolj, ker bi bil Puntar mogel vedeti, da se je Čop še štiri leta pozneje na vse načine otepal misli na pisanje slovenske literarne zgodovine, češ, da se s slovensko literaturo ni nikoli pečal. «Divina commedia» je bila za Čopa nedvomno velik literarnozgodovinski problem, drugo vprašanje pa je, ali je priporočal komu njen slog, kakor je priporočal na primer slog Byrona ali poem «Hermann und Dorothea» ali «Pana Tadeusza». Vsekakor mora Puntar trditev, da je bila «Divina commedia» «tista pesem, ki jo je Čop romantik najvišje cenil», cenil tako visoko in postavljaj za vzor tako glasno, da bi bil moral Prešeren v spominu prijateljevim manom spesniti pesem «edinole v slogu» te pesmi (225) — šele dokazati! Odgovor na nekatera druga Puntarjeva izvajanja sem dal v «Slovenskem biografskem leksikonu», kjer je v članku o Čopu marsikateri stavek oblikovan z ozirom na Puntarjevo razpravo.

Prešerna predstavlja Puntar tudi v tej zvezi tako, da se nehotе vprašaš: Ali gre še za poeta ali pa za učenjaškega čudaka, ki bi bil moral poznati Čopovo biblioteko bolje od Čopa samega? Ali je Prešeren hotel biti sedaj pod tem, sedaj pod drugim «vplivom» in iskal legitimacije, kadar je želel dati duška konkretnemu doživetju? Ali je gradil svoje pesmi po primeru srake, kadar plete gnezdo? Ali ne velja več, da so med romantiki bili protestanti in katoliki, konvertitsko-katoliški gorečnejši in svobodomiselnii filozofi, da so se torej zlasti v verskem in filozofskem oziru med sabo razlikovali? Ali je Prešeren mogel in moral biti istodobno hegelijanec, ki je prisegel na panteizem, in prepričan katolik, ki bi bil imel za dolžnost, pesniti z velikim katekizmom v roki?

Pri razbiranju odnošajev Prešernovih do Dantejeve poezije je Puntar sicer prezrl, da se nahaja v I. gazeli migljaj, ki opozarja, da mora biti raziskovalec tukaj zelo previden: med opevanimi krasoticami, katerih imena «bi bilo pozabit škoda», najdeš sicer v omenjeni Prešernovi gazeli Tibulovo Delijo, Ovidovo Korino, Properčevo Cintijo in Petrarkovo Lavro, ne pa tudi — Dantejeve Beatrike! Vendar je tudi Puntar na nekaterih mestih poudaril, da niti v Prešernovem dunajskem štvru niti v njegovem zapuščinskem aktu o Danteju ni sledu (103), da se je Prešeren «čutil vobče bolj blizu Petrarku kakor Danteju» (104) in da mimo «Aligierija» v «Glosi» in mimo v. 100. iz «Pekla», na katerega se poziva Prešeren februarja 1834 radi verzifikatorične tehnike dveh vrstic soneta «Velika, Togenburg», ni v Prešernovi poeziji nobenih direktnih prič, ki bi govorile o Danteju (104, 109) in dokazovale, da se je Prešeren bavil z njim vsaj izza prihoda v Ljubljano. Tem bolj sem se začudil, ko sem našel v isti razpravi članke, ki bi naj izražali tezo članka, a so z onimi, ki sem jih ravnokar omenil, deloma celo v formalnem nasprotju, kakor na primer: «Saj pomeni Dantejeva 'Vita nuova' tudi za naše slovstvo novo dobo, ker je kolikor toliko (!) pobudila Prešernovo, 'novo pisarjvo', po nji prinesla Slovincem, 'sladko govoricó' in odkrila lepote tako zvanega, 'dolce stil nuovo'» (99); ali: «Dikcija, 'nove sladke govoricé', stavljajoče ženo nad zemeljsko povprečnost visoko v nebeško luč vzvišenosti in popolnosti, neizrekljive ljubeznivosti in milobe, je

vabila Prešerna posebno (!) k Danteju, da se je učil neprenehoma (!) ,novega' izražanja, zlasti od onega hipa, ko se je zanj pričelo ,novo življenje' v ,prvi ljubezni', dasi vemo, da ni bila — prva» (130)! Puntar torej misli, da se je ,učil' Prešeren pri Danteju že prej, zlasti pa iz leta 1831., torej tudi v dobi, ko je nastala l. gazela, ki ne priča, da bi pesnikovim mislim Beatrika takrat bila prezentna.

Pred vsem moram Puntarja opozoriti, da se lahko zelo moti, ko proglašati tisti Prešernov poziv na 100. verz «Pekla» za pričo, «da je Prešeren do b r o poznal Dantejevo ,Commedio' vsaj tisto leto, ko je spesnil svoj Sonetni venec (1833) in Krst pri Savici» (104). Ta verz se je nahajal namreč obenem z drugimi v teoretičnih razpravah o italijanskem ednajstercu, kakor je bila Biagiolijeva v «Grammaire italienne», katero je imel Čop v izdaji iz leta 1819., ali Valentinijeva v «Gründliche Lehre der italienischen Aussprache» iz leta 1834., ki se je tudi mogla dobiti v Čopovi biblioteki (primerjaj Žigonovo izvestje v «Slovanu» iz leta 1917. na strani 292.). Ker dajem naravni priprosti razlagi prednost pred komplicirano, menim, da je Prešeren, če je tisto sklicevanje sploh poteklo izpod njegovega peresa, posnel omenjeni verz iz Biagiolija ali Valentinija in ne naravnost iz Danteja, čigar imena v zvezi z verzom tudi ne navaja. S tem sem pa tudi že naglasil, da je Puntarjev stavek, ki sledi gorenjemu, zame kopa besed brez vsake dokazilne sile. Namreč stavek: «To (da je Prešeren leta 1833. do 1835. ,d o b r o poznal Dantejevo Commedio') pa je za končni smoter te razprave prevažen zunanji fakt, na katerega smemo osloniti tudi druge sklepe o vplivih ,Commedie' na Prešernov ,Krst pri Savici'». Saj se kar samo po sebi (!) dviguje vprašanje, ni-li Prešeren tudi sicer še porabil Dantejevo pesništvo za svoj i d e j n o umetniški vzor in ne le kot verzifikatorični umetniški vzorec» (104). V vseh Prešernovih izjavah je zame «Glosa edina zanesljiva direktna priča, ki govori o Danteju. In ta priča pač opozarja, da je Prešeren poznal zgodovino italijanske literature ali vsaj Dantejevega življenja, ne do kazuje pa, da bi bil poznal Prešeren «d o b r o» tudi Dantejevo poezijo, da bi si jo bil določil za «vzor» ali da bi ga bilo kaj k njej «posebno vabilo».

Ob taki oskodici zunanjih prič bi se bil moral Puntar tem skrbneje potruditi, da dobi prepričevalne dokaze o notranji odvisnosti. A tudi v tem oziru se pita bravec z brezkrvno retoriko in apodiktičnimi trditvami, ki jih mora večinoma brez koristi zavreči, ako jih dene na kritično rešeto. Pod to oznako spadajo po moji sodbi doslovno vse osnove, na katerih je skušal dokazati Puntar odvisnost Prešerna od Danteja: «dolce stil nuovo» (splošno z ozirom na ljubezensko poezijo «Julijine dobe»: 99, 101, 102, 103, 120, 129, 131, 132, 225; specialno z ozirom na «Sonetni venec»: 113, 117; ali z ozirom na sonet «Marsik'teri romar»: 124); blizost «po duhu in kompoziciji» (Vita nuova — Gazele: 124; Vita nuova — Sonetni venec: 125; splošno: Krst: 109, 256); «religijozno in filozofsko idealistično pesniško mišljenje» (povenčevski sonetje: 117; Izgubljena vera: 118); «gotova mitološko mistična linija» (116: „Od «Astrologov» (!) pa do «Ribiča»... preko «Sonetov nesreče» in «Gazel» v «Sonetni venec» ter «Krst pri Savici»); «Beatrikina svetniško mistična glorijska» (111: sonet «Sanjalo se mi je...»); 114: povenčevski sonetje; 118: sonet «Marsik'teri romar»; 124: sonet «Wie brünstig»; simbolika števil (7 gazel: 125; 7 «sonetov nesreče»: 128 [v katerih je pa Prešeren sam enega črtal in «sedmerodelnost» za vedno razdril]; pomen 49. = 7 × 7. stanice v «Krstu»: 125, 128, 129); alegoričnost (Krst: 225); paralele (sonet «Popotnik pride» s «pušavo» in uvodna terceta s «selva oscura»: 97; hrepenenje in romanje v sonetu «Marsik'teri romar» in sonetih XL. in

XLI. «Vite nuove»: 118—23; Bogumila in Beatrika: 136, 137, 147; Črtomirov krst in Dantejev akt očiščenja v rekah Lete in Evnoe: 142; Črtomirovo soživetje v 49. stanci in Dantejevo vtopljenje v uživanje sv. Trojice: 175); „tisti pesniško umetniški vzor, ki je po njem spesnil svojo «Divino tragedijo» v spomin ljubitelja italijanske umetnosti...“ («Divina Commedia» za «Krst»: 248); «ne izžrpen vir» (Dantejeva «Vita nuova» in «Divina commedia» «za presojno vse moderne poezije notri do Prešernovih» «Gazel», «Sonetnega venca» in «Krst pri Savici»: 226).

Brez težkoče si predstavljam, da je Prešernova ljubezenska poezija vznikla od drugod in da je vsaj direktno ni «pobudil» Dante. — Puntar rabi za «dolce stil nuovo» izraz «sladka govornica» (99, 101, 103, 120) ali pa «nova pisarija» (primerjaj naslov razprave in pa strani 243, 255, 260). Vsiljivo predrzna propaganda te terminologije spominja na propagando Žigonovega ponesrečenega termina o «Čbelici» kot «Čopovi akademiji». V sonetu «Sanjalo se mi je» se med Julijo in Lavro res plete «govornica sladka», a zame je jasno, da Prešeren tukaj ni iskal ekvivalenta za izraz «dolce stil nuovo», ampak hotel samo na glasiti, da je bila damama ta govornica sladka, ker se je tikala — njunega slovesa! Istotako se Puntar vara, ako misli, da pomeni v «Novi pisariji» «nova pisarija» strujo — Prešernovo. Prešernu je vendar «nova pisarija» zaničljiv izraz za «literaturo», ki jo pridiguje «pisar», dočim «učencu» bistvo lastne struje ob sebi ni «novo», četudi se je zavedal, da je taka poezija v slovenskem jeziku še nekaj novega. — Dokazovati, da na primer v «Astrologih» ni «gotove mitološko mistične linije», bi se res reklo, nositi vodo v morje! — O ceni simbolike števil z ozirom na Prešernovo poezijo in o Puntarjevi iznajdbi (125—9), da je postalo število sedem Prešernu «sveto», ko je ugotovil, da ima priimek oboževanke sedem črk, če si ga zabeleži po nemški: «Primitz», in da je „romantik umetnik Prešern zrl v imenu «Primitz» vse to, kar Dante v imenu «Beatrice», in številu devet, simbolu njega čudovite popolnosti“ (kaka škoda, da ima ime «Beatrice», če ga ne pišemo z bohorličico, samo osem črk in ne devet!), sem v tekočem letniku «Zvona» že govoril (strani 23. do 34.); pripominjam samo, da sem dobil takrat izjave o «mori, ki je odlegla», a tudi migljaje, da se o «nekaterih stvareh resno ne debatira». — A postanek soneta «Marsik'teri romar»? Odkar nam je znan njegov akrostih in odkar je v evidenci tudi Langusova slika, ob katere nastajanju je bil spočet tudi sonet (na portretni razstavi v Jakopičevem paviljonu jo je mogel vsakdo videti), more le bolezensko nagnenje do kompliciranosti ob tem pristnem odmevu resničnega doživetja meriti, ali «je vplival bolj Dante na vsebinsko stran Prešernovega soneta» ali Petrarca (123), oziroma izmeriti, «da je Prešeren zajel res vsebinsko prvega dela svojega soneta pri Dantejevih dveh sonetih, v drugem pa dodal (!) aplikacijo na svojo dušno stanje» (122). In le bolezensko nagnenje do kompliciranosti se more tu sklicevati na «Compostello» v Scherillovem komentarju iz leta 1920. (Dante sam govori le o «la casa di sa' Jacopo» in o «la casa di Galizia, però che la sepultura di sa Jacopo», in to v razlagi soneta!) in trditi, da „Prešerenovo «Kompostelje» je potemtakem istovetno z Dantejevim (!) «Compostello»“ (123). Itd. itd.

Da se razumemo: ne trdim, da bi Prešeren Danteja ne bil nikoli čital; zanikam pa, da bi bil Dante postal Prešernu kdajkoli posebno vabljiv vzor, h kateremu bi se bil hodil s tako vneto učiti, da bi bili ostavili ti obiski v njegovi poeziji one črte, ki jih je videl Puntar, ko je pripravljajl prilžnostni spis za — Dantejev zbornik. — (Konec prihodnjič.)

Dr. Fr. Kidrič.

Ivan Matičič, V robstvu. Roman tuge in boli. Tiskala in založila Učiteljska tiskarna v Ljubljani. 1925. Str. 255.

Prva Matičičeva knjiga «Na krvavih poljanah» mi je zelo ugajala. Ni bila brez nerodnosti, abotnosti, plitke patetike političnih govornikov in drugih nepotrebnosti; je neka vrsta patriotičnega lirizma, ki mi povzroča kurjo polt; skratka bila je to zelo neekonomična knjiga. Toda celoto je preveval duh resničnega doživetja, bil je odkritosrčen izbruh nad grozoto najbolj propalega časa v človeški zgodovini in za takšno odkritosrčnost sem vedno pripravljen odpustiti vsakemu avtorju vse, kar zagreši proti okusu in formuliranim pravilom. Če bi ostal Matičič pri tej svoji knjigi, bi ga smatral za človeka, ki je prinesel v našo literaturo nekaj novega in svojega, ostal bi mi simpatičen v našem slovstvu, nekakšen slovenski nadomestek za Francoza Barbusse-a. Toda Matičič si je hotel s svojim drugim delom ugodni vtis pokvariti — kar se mu je pri meni temeljito posrečilo.

Povod, da je napisal to delo, je dalo avtorju tragično prekletstvo našega rodu, ki ga je lopovski «veliki čas» ukanil za največje pričakovanje in ga pahnil z najbolj cinično pretvezo o samoodločbi narodov v nov razdor, v drugo suženjstvo, v neizrekljivo težko borbo za eksistenco in v nejevero do tuje pomoči — to bi še bila dobra pridobitev. Naša primorska bol, tretjina, najbolj živa tretjina našega naroda v borbi za kruh in lastno dušo, zagrizena borba dveh plemen — naša Šlezija. (Bezruč je shaluciniral nad svojo, veliko manjšo, tako ogromno vizijo uničenja in onemogle ljutosti, da jo je spremenil v vulkan upornosti in prerojenega življenja.) Borba dveh sosednih plemen, ki bi bila po naravi poklicana, da živita v medsebojnem miru in se dopolnjujeta.

Pri italijanskem narodu je pri vseh njegovih napakah, poleg njegove bombastike ter neverjetne spremenljivosti ter politične in druge nezrelosti tudi temperamentna želja do življenja in raztezanja, ogromna volja do napredka in zdravja; njegovih rasnih zmožnosti in naravne dobrote v njem, ki je malo manjša od dobrote v ljudstvu vsakega drugega naroda: tega ne vidi vsakdo. Modernim Italijanom manjka naroda, ki bi jih odkritosrčno cenil in ljubil zavoljo njih dobrih lastnosti. (Kajti tudi narodi potrebujejo medsebojnega prijateljstva kakor posamezniki.)

Tu bi bili mi Slovenci poklicani, da se jim prvi naklonimo s takšnim prijateljstvom. Že naš značaj nam ne dovoljuje sovraštva, pripravljeni smo vedno priznavati vsakomur njegovo, ljubiti dobro in učiti se pri vsakem, ki nam more kaj dati, česar sami nimamo. Smo narod, ki rad pozablja krivice, nasilje pa nam je celo kot obrambno sredstvo še vedno nekaj takšnega, česar prosto ne moremo razumeti ne kot potrebno ne kot človeško.

In baš v primorskem delu slovenskega naroda se mi zdi ta tolstojanska poteza izražena zelo očitno. Tukaj je imel pa Matičič — menda je sam Primorec — zelo bistro oko, ko je vtisnil vsej svoji knjigi pečat tega mučnega vpraševanja: Kaj je bolje — da se rešimo z nasiljem ali z dobroto? In se je odločil skoraj bolj za drugo.

Spričo teh naših lastnosti je torej ne samo bedasto, ampak tudi zločinsko vsiljevati nam boj, ki postavlja na rezilo naše tradicionalne, civilizirane bojne metode in nas tira «govoriti bolgarsko» ali «irsko» ali pa eno nekrščanskih metod, s katerimi so si teptana ljudstva sredi potokov krvi branila svoj *raison d'être*. Ne samo borba dveh plemen, temveč tudi borba dveh etičnih naziranj, borba večnega človeškega razdora: Ali z dobroto ali z zlom? — Kakšna snov za umetniškega graditelja, za pisatelja, ki piše zgodovino svojega časa in naroda!

Tako široka, tako prvotna in silna, da jo je z največjo širokostjo komaj mogoče objeti in da je pregreha že najmanjše zoževanje v okvir stilizirane besede! Borba dveh tako prvotnih svetovnih nazorov, da je nemogoč predmet za umetnostno arabesko. —

Matičič s svojim delom pa ni napravil več nego to... Namesto epopeje o spopadu dveh mas in namesto pričakovane odrešilne besede o tem spopadu, je skoval nekakšno zelo ozko tipizacijo par poedincev, ki se izcimuje vedno bolj v pravcato macedonsko hajduško idilo in ji ni treba nobene druge plitvosti, da bi postala še kot takšna zabavnosmešna. Primerjaj interesantno abotni domislek, kako zveže Matičič svoje «zakletnike» — slovensko: zarotnike — in domačo dolino s pomočjo «zvokovoda» — to in pa vse «dalnjoglaste», «zvoko» pisna znamenja» in podobne jezikovne dinosavre bi pa le kazalo iztrebiti iz slovenske besedne šume! — Ali pa na strani 80., kjer zapojejo zarotniki «našo pesem», nekaj torej, kar bi moralo biti koncentrat vsega našega občutenja pri morske boli, pa me po vseh svojih pripravah in nato nepričakovano kruljavih mislih in verzih spominja na blaženo peto šolo.

Ne vem dalje, kdo je Matičiču dopovedal, da je alegoriziranje najboljše poetiziranje — glavna napaka že v Krvavih poljanah. Ves njegov «roman» ni nič drugega nego ena sama alegorija, z alegoriziranimi dogodki, alegoriziranimi mislimi, alegoriziranimi osebami in, seveda, imeni — pravcata poetika za naivne ljudi, ki jim razloži z junakovim imenom, česar ne bi utegnili posneti iz njegovega junaškega dejanja. («Jeklenov» «Marko», «Srčanov» Andrej, «Krivo prisažnik», «Brigante»...) Alegorija mi je antipatična, že če jo vidim mimo grede naslikano, kaj šele, če se ji dam — posebno tako otročji — mučiti ure in ure skozi ves roman! Po mojem ni to samo nepesniška neokusnost, temveč tudi dokaz za pomanjkanje spoštovanja do nage resničnosti, brez katerega umetnik dandanes ne izhaja več in bo v prihodnosti še manj. Naj mi verjame Matičič, da je celo v vsakdanji resnici, resnično povedani, veliko več poezije, barve in sile nego v najbolj nalepotičeni poetični laži in da bi njegovi «Zlogradi», «Travniki», «naši Hrami» in podobno učinkovali veliko neposredneje ter silneje, če bi jih imenovali na kratko «Trst» in «Gorica» in «Narodni dom», «Giunta», «fašisti» in «jugoslovanska vojska». Naše življenje je tako zalito z lažmi samoprevarami in plehkobami, da bi potrebovali izključno umetnike, ki bi znali iz te umazanosti zajeti resnična dejstva. Kajti v tem, kako zna umetnik povedati resnico, je baš umetnost.

Da zaključim, naj omenim na brzo roko samo še nekaj jezikovnih in stilističnih zablod: da so «sezute mu škornje» in «griste» nemogoči velezniki; «samokreti» zelo polomljeni jezikovni avtomobili; «lustrvi žarki» nedopustne slovniške tvorbe, ker se končnica «ov nanaša samo na moške osebne samostalnike; «priče» slabe povesti; bolečine, ki «kljujejo» na vsaki tretji strani, samo nervozno ščegetajoče stilistične bolečine, ker izgubijo vso svojo izvirno krepost, zlasti če si se jih natrpel že «Na krvavih poljanah». In končno dopovejmo si, da moramo ljubosumno (ne «ljubomorno») paziti, da si ne bomo natikali na to slovensko — včasih, oh, tako elefantovsko — kožo srbohrvaškega «odela» s «košuljami» vred, drugače bo nastal babilonski joj, ki ne bo koristil ne nam ne bratom Srbom, katere zelo ljubim in spoštujem. Matičič, ki ima drugače zelo bogat in dober jezik, si vse te malenkosti lahko prihrani. Naj bo prepričan, da se slovenske kosti v lepi slovenski obleki brez tujih krp najboljše počutijo.

Kar je pa glavno, je to: Moj namen je bil pokazati, kje bo morala zagrabiti roka pisatelja, če nam bo hotela dati resnični roman primorske tuge in boli. Prvi poskus je nekaj bistva zaslutil, ni pa ga umel izvesti in se je ponesrečil.
Kocjan.

Frances Hodgson Burnett, Mali lord Fauntleroy. Roman. Iz angleščine poslovenil Karel Pribil. Ljubljana 1925. Jugoslovanska knjigarna. Str. 194.

Vsaka doba ima drugačne pojme o prevodih. V 16. stoletju se je prestavljalo tako prosto, da se je navadno povsem izgubil značaj izvirnika. Tako se na prišlo sme Amyotov «Plutarh» šteti kot samostojen slovstven proizvod. Polagoma se razvija prelaganje v točnejšo, dejal bi, znanstveno smer. Vrhunec natančnosti je ta struja dosegla, če se spomnimo romanskega zapada, sredi 19. stoletja. Leconte de Lisle pušča v svojih prevodih neizpremenjen tuji pravopis celo besedam, ki so že splošno udomačene v obrušeni oblikah. Danes se je to pretirano stremljenje nekam udlačilo, skrajno cepidlaštvo se je umaknilo zahtevi po osebni noti, čeprav si prevajalec niti oddaleč ne bi drznil segati po nekdanjih svoboščinah.

G. Pribil trdi v svojem uvodu, da se je v gorenji knjižici bolj oklepal izvirnika nego njegov spoštovani prednik iz leta 1909. Ker na svojem letovanju nimam ne originala niti prve poslovenitve pri rokah, sem opustil primerjanje, to pa tem laže, ker je pričujoči slovenski tekst gladek in zadovoljiv.

Po kratkem pregledu svetovnih avtoric prelagatelj sklepa, da je prosveta kakega naroda tolikanj večja, toliko bolj zrela, čim bolj se žena udejstvuje kot pisateljica in bravka. Obširneje razpravlja o Burnettovi (1849—1924). Nje najboljše delo je roman «That Lass o' Lowrie's», najbolj znano pa «The little lord Fauntleroy» iz leta 1886. Sedemletnega, neobičajno bistrega dečka privedo na Angleško k staremu ljudomrzcu, grofu Dorincourtu, da bi kot njegov vnuk postal dedič velikega imetja. Čudoviti Amerikanček, ki ga vsakdo takoj vzljubi, se tolikanj omili zadirčnemu plemiču, da se zakrknjeni odljudnik docela prelevi. Slednjič pride otrok navzlic oviram do zasluženega plačila... Zgodba je pisana s tako prikupnim čuvstvom, da vam večkrat silijo solze v oči. Primerna je za odrasle nič manj nego za mladino. Vsaka knjižnica naj bi si jo nabavila.

Prelagatelj si je dosti prizadel, da bi dal «Malemu lordu» spodobno obleko. Besedišče mu je razmeroma bogato in raznoliko, čeprav se morda preveč posnavljajo izrazi: bržčas, hip (bav. Hieb), švabska pručica (poleg domače podnožke), zal, zvedljiv. Nedostatna korektura je videti kriva, da se nekaj oblik ne strinja z najnovejšo ortografijo: čuvstvo, pokonci, preprost, prav (za ravno, 62), omajan (69), se šteje (87), se konča (165), zaljši (105), kraljična (12), silo mogočen (126), skušnja (130), novine = gazette (155), nagibati se k večeru (191). «Okvir» ne mehča svojega r. I. Koštial je opozoril na konstrukcijo: pozabiti česa (85). Slovan se zaklinja na kaj (135), nasprotno pa: gostilna «Pri grbu» (189). Angleški zgled je povzročil rabo pridevnika «mali», kjer nam služi pomanjševalnica: a little hand = ročica. Razlika med nedoločnim «majhen» in določnim «mali» je precejkrat zabrisana. Kdo bi dejal med nami: Bil sem v mali nevarnosti, da me izpremeni v bedaka. (139)? Gospoda Tesnièreja bi zanimal duel z dualom: mržnja in razočaranje so ga stresali (149) nič manj nego «najina srca» v Veroniki Deseniški. Opetovano se je že pobijal načinovni roditelj, kakršnega vidimo v koseskizmu: odšel je urnih krač, kakor tudi vzročni genitiv, torej: lice žari od zadovoljstva (62). Udovč je opozoril na germanizem: temu ni tako (26) = to ni tako. Drugače je opuščeni dovolj nemčizmov. Za bav. «jenjati» (88) bi smel reči «nehati», za it. «pečati se» (159) pa baviti (ukvarjati) se. Večinoma je napak

rabljen neprehodnik osupniti za prehodnik osupiti. Prekrepka se mi zdi rečenica: strah me je, da nimate knjige (= bojim se, 17). Vzreti se (134) je vedno refleksiiven glagol; preden mi je prilezla (152). Čudno me je dirnila «jahalna palica» (116) za dobrega jahača. Omenil pa nisem še več oblik, ki so se zadnje čase naštevale v raznih poročilih.

A. D.

Čika Jova, Maloj Srbadiji; dečje pesme Jovana Jovanovića Zmaja. Beograd. 1925. Izdanje knjižare S. B. Cvijanovića. Str. 76. 10 Din.

Strica Jove se spominjam 18 let. V gimnaziji mi je po naključju prišel v roke ne vem kateri ruski list, ki je prinašal tudi prevode iz raznih slovanskih slovstev. Ondi sem prvič čital J. Jovanovića, in sicer pesem, ki popisuje razevel trnjev grm. Mimo pristopica čemeren deček in vzdihne: «Uboge rožice, vse z bodicami obdane! Prežalostno je na zemlji.» Skoro na to se prišeta tja drugi, veder mladenič, ki pa se začudi: «Ej, lepo je na svetu, še celo med trnjem so rože!» Izvrsten nauk optimizma! Nebesna modrina in prisrčna modrost ovijata tudi gorenjo zbirko, ki je druga pomnožena izdaja Zmajevih mladinskih popevčic in obenem četrti zvezek «Dobrih knjig naši deci». V prvem oddelku je beseda o dojenču in detetu v domačem krogu, nato krajši skupek o živalih in otrocih pri igrah, slednjič najmanjši snopec o mladini v šoli. Četrtnina tekstov je okrašenih s sliko, ki je včasih ljubko šegava, na priliko zajčki, žaba ali prasiček, ki ga pere stara krmača:

Kakva mu je zadnjica, takva mu i glava.

U kaljuzi danuje, u kaljuzi spava.

Kakor največji svetovni pisci, n. pr. V. Hugo (L'art d'être grand-père), se Zmaj z veliko nežnostjo sklanja nad mladežjo. Stric Jovo našim malčkom sicer ni docela neznan, vendar naj podam nekaj drobtin iz izvornika, to pa kar na slepo srečo:

Cucu, rode, na rode!
Ujak bere jagode,
Jagode su rumene
Kao čedo u mene;
Jagode su slatke,
Jele bi ih patke,

Pa su većem zinule,
Ne bi l' koju skinule.
Ujak patke otera,
Puna kola dotera.
Čedo moje skače:
Evo me, ujače!

Večkrat naletiš na detinjo domislivo. «Mali brata» poslušaj zlato uro in misli, da je lačna, ker se glasi, zato jo zalije z mlekom in ura umolkne — saj se je najedla... Kadar se naša Beba zabava po svoje, jo treba pustiti v miru

Man'te je na miru, hajde dalje, hajde;

Jer vam neće biti milo, kad udesi gajde.

Besedna igra mestoma poživi pripovedovanje, n. pr. o muciki:

A šta ćete danas radit'? — «Danas ćemo tući lan.»

Šta vam radi cica-maca? — «Ona prede po vas dan.»

Imena so često srečno izbrana.

Onomatopeja kajpada prihaja do veljave: viči, ciči, plači, dreči!... Kadar poslušate zgodbe «o zelenem žabcu, o crvenom vrapcu», se tu pa tam zasveti kak utrinek življenske modrosti: dobar poziv slušati valja — ma bio od vrapca!... I zlotvora treba štedeti kad popadne zla... Malim trgovcem veli vrli stričko: «I mnogi su, znajte, sa malim počeli, pa su se visoko, visoko popeli.» Povest o «neposlušku» Rašku, ki sedi v «buvari» (bolharni = zaporu), izzveneva v moralu: bez kajanja ne mož' biti popravljanja...

Posamezna anekdota služi v to, da ponazori znan pregovor, n. pr. da je «obečanje ludom radovanje». Oznaka je često prav jedrnata, kakor o nemirni žabici: «Žabica je imala ispod kože buva.» Zbirko zaključuje niz ugank. Kdo zna pravilno čitati tole:

Reči	nači	mnogom s'	al' je
ovih	može	čini	ipak
smisô	svako,	teško	lako.

Jovanovičev izraz je jako prožen, sem pa tja s kako starinsko obliko, ki je slovenskemu čitatelju bližja. Ljubkovalne tvorbe so nenavadno razvite: brat = braca, brajan, brajko, brata, bratac; sestra = seja, seka, seša; ded = deda, deka i. dr.

I. Šega.

KRONIKA

Drobtine. (Iz Louysove «Poetike».)

Proza je, kakor verz, umerjena govornica. Dobro pisana stran je tista, od katere ne smeš odvzeti niti zloga, ne da bi skvaril stavku mero.

Poezija je iztočna cvetka, ki ne živi v naših rastlinjakih. Grčija sama jo je dobila iz Jonije in odondod sta jo tudi presadila k nam André Chénier ali Keats ob pesniški suši svojega časa; ta cvetka pa usahne z vsakim pesnikom, ki nam jo prinese iz Azije. Vsakokrat je treba iti ponjo k izvoru solna.

Stih ali proza, pesnitve so bitja, ki živijo, ki dihajo, ki so polna organov in ki bi umrla za eno odrezano besedo.

Stvori več ko človeški, morda večne hčere duha, ki ga prekašajo; rojene, vendar ne same iz sebe spočete.

In preprosteži, ki vidijo, kako se te nepričakovane hčerke porajajo koncem peresa, jih utegnejo kdaj okrniti ali upepeliti, ako niso prepričani, da so se rodile za večno.

Pesniki, evangelisti notranje boginje, precobražujte se ponoči. Pišite v samoti. Podpišite. Vrnite se v mrak.

Samo Beseda je slovita.

Sami zatvorite slavi duri svojega doma. Molč okoli človeka. Tišina. Ponos.

Seveda ponos! Prisezite, da je nepodkupljiv, da vas oborožuje na veke zoper bedo, ljubezen in smrt; da ne zložite niti enega stiha, ne da bi mu ga dali v varstvo s spoštovanjem svojega dela; in da se več, kakor vaše veselje do lire, kadar se bratsko žarenje umetnosti bliska od štirih obzorij — roža človeške luči — kjer je vse sveto: plameni, zublji, iskre, svetlikanje, bliski, odsev ognjenikov, sijaji.

Iz francoščine A. D.

Novi italijanski glasovi o Cankarjevem «Hlapcu Jerneju». V eni prejšnjih številc «Ljubljanskega Zvona» smo že zabeležili avtoritativno oceno italijanskega pisatelja in kritika Silvija Benca o prevodu «Hlapca Jerneja», ki je izšel letos v Trstu. V naslednjem podajemo kratek izvleček iz kritike o istem delu, ki jo je spisal v torinski štampi z dne 14. julija tega leta kritik U. Cosmo, kar bo gotovo utegnulo zanimati vse naše književne kroge, posebno pa vse Cankarjeve čestilce.

Prvo, kar človeka navdà s posebnim zadoščenjem, je ton resnobe, s katerim se je lotil kritik svojega dela. Avtor se je s paznim analitičnim duhom poglobil v Cankarjev spis, ga vsestransko razčlenil, da je mogel iz teh delov s spretno dialektiko predočiti italijanskemu bralcu veličino ideje, ki jo je naš pisatelj

položil v svojo umetnino. Zato je povsem umljivo in naravno, da je zaradi jasnosti namenoma obšel zunanjo fabulo povesti ter osredotočil svojo pažnjo edinole na Jerneja kot psihičen pojav, ki sta ga zemlja in življenje postavila za nosilca novega evangelija o Pravici.

Takoj uvodoma ugotavlja, kakšna je prav za prav ta Jernejeva pravica in kakšno je njegovo razmerje do nje. — Vest je, ki govori Jerneju, da mu noben zakon, nobena postava ne more odrekniti pravice do onega, kar je plodil z znojem lastnega čela in kar je ustvaril z delom lastnih rok. Tako govori vest, a kaj pomeni vest? Daje ti šele moč, da trdiš pred drugimi to, kar veruješ. Tvoja pravica pa je, kot da ne bi še bila, prav za prav je še ni, dokler ti je ne priznajo in potrdijo drugi. In ljudje, ne samo da Jerneju ničesar ne priznajo, ampak se celo posmehujejo njegovi norosti, ki mu veleva, zahtevati to, česar ne bodo oni nikoli potrdili. — Tako je kritik s finim psihološkim čutom pokazal na edini prazvrok duševnega nesoglasja dveh svetov povesti, ki se ne moreta že po svojem bistvu nikoli približati in razumeti, kar daje psihološkemu bistvu Jernejeve osebnosti možnost dramatičnega razvoja, ki mora končati v katastrofi.

«To je pravica?» vprašuje on. «To je zakon,» mu odgovore. — In ljudje so ustvarili zakone, da ne bo na svetu anarhije. Jernej je otrok, ki veruje, da morajo ljudje spoštovati zakone, katere je Bog vklesal v sleherno srce. On vé, da je treba za čitanje teh črk nedolžnih, čistih oči; ljudem pa so oči zameglele od strasti. V svoji naivnosti Jernej ne veruje, ker ne more, temu, kar mu pravi vagabundštudent prvi večer, ko je odšel od hiše. «Pravica je ustvarjena za one, ki so jo napravili. Ustvarili pa so jo močni.» — Ali Bog je bil bolj usmiljen z vagabundom kakor pa z Jernejem! Prvemu je odkril krivico že v prvi mladosti in mu namesto izglubljene vere v pravico dal poezijo, ki se mu je vžgala v srcu ob gledanju narave. Jerneju pa je odkril krivico šele zdaj, po 40 letih iluzije. Študent, katerega so ljudje, ki niso priznavali pravice, odgnali kot steklega psa, je tedaj po vsem izkustvu v slabem lahko dejal Jerneju: «Prenašaj krivico in ne govori o njej. Prosi gospodarja, pa boš zadostil človeškim zakonom in postavi božji.» — Jernej, ki je prvič doživel razočaranje, ni mogel tega doumeti. — Na svetu utegneš najti drobtino usmiljenja, ne pa pravice. A Jernej noče usmiljenja, ampak išče pravice. Njegov bog je staro judovsko božanstvo, ki je lačno pravice, ni pa krščanski Bog, ki uči odpovedovanje. Jernej se ne mara, ne more odpovedati. Ali je v pravici ali ni? To hoče znati. Zato izprašuje vse. Študent je imel prav. Na svetu so zakoni, ni pa pravice. Zakoni so od ljudi, pravica je od Boga. Iskanje Jerneja ne izda nič, le ponoreti mora nesrečnež, ki se je lotil tega. In prav ta nemoč, da bi našel, je, ki daje tesnobo vsemu hočenju in daje moč ter lepoto vsej povesti. Ni iskanja bolj dramatičnega in lepšega od tega. Samo cno mu lahko približam. To je iskanje fratra Frančiška neke druge žene, ki je odšla s sveta in se vgnezdila v gorah, koder ne stopajo ljudje, ker ne vedó, kaj bi z njo. Ali Frančišek je končno našel svojo ženo; kajti, če so se mu otroci smejali in ga zasramovali kot Jerneja, tudi če so ga ljudje kleli in imeli za norca kot Jerneja, vendar ni nihče imel nobene koristi od tega, da bi mu branil jo najti. Jernej pa je ne sme najti, kajti korist vseh je, da mu zastavijo korak do nje. Zena Frančiška je bila Uboštvo ali Odpoved; Jernejeva boginja pa hoče objeti Pravico. Tako je iskanje Frančiška moglo končati z idilo, Jernejevo pa mora fatalno končati s tragedijo.

Kristjan ali frančiškan v povesti ni Jernej; je študent-vagabund. «Vidiš, tu, kjer ležiš, je moja hiša. Kadar so ljudje krivični, je Bog, ki daje pravico. Dali so nam popotno palico v roké in nam pokazali pot; Bog pa nam je odprl ta

najlepši del svojega kraljestva, ki ga daje le beračem in potepuhom.» Toda svetost teh besed ne seže Jerneju do srca. Tudi on je berač in vagabund, kakor študent, ali on ne pozna sreče, sedeti ob mizi Gospodovi kot frater Frančišek. On ne prosi, ne joče. Ima pravico, ki mora zmagati in ta pravica postane njegov bog. In gre tedaj še k duhovniku in reče: «Moja pravica je božja pravica, Bog ne bo končal tega, kar je ustvaril; ne bo zanimal onega, kar je rekel. On je moj dolžnik!» In ker ga tudi župnik spodi kot preklinjalca in brezbožnika, sklenc, ustvariti si pravico z lastno roko. Tako je blazna ljubezen do pravice prignala tega pravičnika, da je storil največjo krivico ter zapadel v najgrši egoizem. Vendar umre zadovoljno med plameni v veri, da je našel pravico.

«Na svetu je končno pravica!» Jernej ne vé, da je nekdo, ki je bil v resnici kristjan, ko je položil to frazo v usta tlačnemu kmetu, tudi potem popravil trditev tega nesrečnika z najgrenkejšo izmed razlag: «Kajti res je, da človek, premagan od bolesti, ne vé več, kaj pravi.» Niti krščanstvu ni uspelo, postaviti pravico na svet in zgodovina je polna nasilij. Toda krščanstvo, tudi če ni imelo moči prodrati v zgodovino, vendar ni premaganec, kajti izpopolnilo je idejo pravice z idejo ljubezni. «Ljubite jih, ki vas sovražijo!» Tu je moč, tu je božanstvo krščanstva. Jernej je premaganec, ne morda vsled tega, ker ni dosegel pravice, ampak le zato, ker ne zna ljubiti, ne zna odpustiti. Zaman iz dna svoje revščine povzdiguje oči k Bogu in prosi tolažbe. Bog se javi le onemu, ki se mu ves predá, a Jernej v resnici ne ljubi drugega nego le idole lastnega trpljenja.

Ne vem, ko je ta knjiga izšla, če jo je ljubljanski škof postavil na indeks, kot je storil s prvo Cankarjevo zbirko.

Zdaj je prvič, da je ta knjiga izšla v italijanščini. Ivan Cankar je bil največji slovenski pisatelj in «Hlapec Jernej» eno izmed njegovih najoriginalnejših in najmočnejših del. V njem je taka dramatična razgibanost stvari in oseb, toliko vere je v vsem, kar pripoveduje, in tako živ znišel za poezijo, da povest zgrabi kar od začetka in drži do konca. V njej najdete v primitivni goloti besede čustvo, ki ne pozna domovine, ker bije v vseh človeških srcih.

Da se poživí, potrebuje naša literatura takih knjig. Poglejte Carduccija. On najde še malo odmeva v naših srcih. D'Annunzio, če je bil sploh kdaj živ, je danes mrtvec, čigar kako stran prebereš s težavo iz radovednosti zaradi stilistične virtuočnosti. Zakaj? Ker ni v njih, kakor skoro v nobenem naših po Manzoni, čustva, ki bi moglo biti univerzalno. Nobena knjiga ne bo postavila pravice na svet. Tega nista zmogla ne Evangelij in niti «Commedia». Toda so knjige, ki utegnejo prav dobro prenoviti človeka. Berite tedaj «Hlapca Jerneja» in potem, če vam je všeč, še «Commercium Paupertatis». —

Tak bi bil tedaj uspeh Cankarja v Italiji!

*

Pripomnim naj še, da je omenila na kratko «Hlapca Jerneja» tudi rimska revija «Leonardo». Notico je napisal Goričan Mario Stanta. Ta pa zadeva Lorenzonijev prevod, ki ga je izdal Paternolli v Gorici, a ga nismo imeli prilike še videti. O Cankarju (ki ga Lorenzoni po nepotrebnem piše Czangar!) pravi sledeče: Cankar je brez dvoma najmočnejši (inciziven in plastičen obenem) pisatelj še mlade slovenske literature. Čeravno je bil v svojem kratkem, ciganskem življenju omalovaževan in preklet, vendar se morajo Slovenci le njemu zahvaliti, če njihova literatura prestopa ozke lokalne meje in postaja končno, razvezana in prosta, izraz vseobčih čustev.

J. S.

NOVE KNJIGE

Uredništvo je prejelo v oceno sledeče knjige (z zvezdico * označene so natisnjene v cirilici):

(Brežnik Pavel), *Petit guide linguistique et manuel de conversation français-serbo-croate*. Ljubljana. Učiteljska tiskarna. 1925. 42 str.

Cankar Ivan, *Zbrani spisi*. Drugi zvezek. Uvod in opombe napisal Izidor Cankar. Ljubljana. Nova založba. 1925. XXX + 370 str. Cena broš. 68 Din, v polplatno vez. 84 Din, v polusnje 110 Din.

Citanka za slepe. Početnica. Sestavil Josip Kobal. Ljubljana. Učiteljska tiskarna in Društvo bančnih zavodov. 1925.

Kušar I., *Poeti jugoslavi del rinascimento. I. Serbi*. (Zmaj Jovan Jovanović, Branko Radičević.) Trieste. Editio per cura del Consolato generale del Regno dei Serbi, Croati e Sloveni. 1925. 72 str.

Matl Joseph, *Hauptströmungen in der modernen südslavischen Literatur. I. Kroatische und serbische Literatur*. Graz. Sonderabdruck aus «Jahrbücher für Geschichte und Kultur der Slaven». (Breslau, 1925.) 60 str.

Molière, *Namišljeni bolnik*. Komedija v treh dejanjih. Poslovenil Frid. Juvančič. Ljubljana. Zvezna tiskarna in knjigarna. 1925. 80 str. Cena broš. 15 Din, vez. 23 Din. (Splošna knjižnica, zv. 55.)

Naš glas, glasilo Udruženja slov. srednješolcev v Italiji. Izhaja mesečno. 1. št. I. leto. Trst. September 1925. 24 str. Cena posamezni številki 2 Lit; za Jugoslavijo 5 Din. (Odgovorni urednik Pahor Roman.)

Petrović Petar, *Vozel. Vaška šala v treh dejanjih*. Poslovenil Milan Skrbinašek. Ljubljana. Tiskovna zadruga. 1925. 94 str. Cena broš. 18 Din. (Oder, zbirka gledaliških iger, 11. zvezek.)

Petruška-Peterlin Radivoj, *Znamenje*. Ljubljana. Samozaložba. 1925. 56 str.

Rus Mavricij, *Prva pomoč*. Ljubljana. Učiteljska tiskarna. 1925. 135 str. (s 40 slikami). Cena 32 Din.

Vadnjal Anton, *Otoški postržek*. Prevalje. Družba sv. Mohorja. 1925. 152 str. Broš. za ude 10 Din, vez. 17 Din. Za neude broš. 13:40 Din, vez. 22:70 Din. (Mohorjeva knjižnica 7.)

Wendel Hermann, *Der Kampf der Südslawen um Freiheit und Einheit*. Frankfurt am Main. Frankfurter Societäts-Druckerei. 1925. 798 str.

Zbašnik Fr., *Žrtve*. Povest. Ljubljana. Tiskovna zadruga. 1925. 180 str. Cena broš. 24 Din, vez. 34 Din. (Prosveti in zabavi, 10.)

Zakon o tisku. Ljubljana. Tiskovna zadruga. 1925. 43 str. Cena broš. 8 Din. (Zbirka zakonov, XVIII. snopič.)

Žolna Fridolin, *Tokraj in onkraj Sotle ter tam preko*. Domorodne hudo-mušnice. III. Ljubljana. Zvezna tiskarna in knjigarna. 1925. 68 str. Cena broš. 10 Din, vez. 18 Din. (Splošna knjižnica, zv. 56.)

NAJNOVEJŠE KNJIGE

Tiskovne zadruga v Ljubljani, Prešernova ulica 54

Zbašnik Fr.: **Žrtve**. Roman.

Broš. 24 Din, v celo platno vez. 34 Din,
poštšina 2 Din več.

Petrovič-Skrbinšek: **Vozel**.

Vaška šala. Broš. 18 Din, pošt. 1 Din.

Korolija, Jugana, vila najmlajša.

Dramska vizija v enem dejanju.
Broš. 7 Din, pošt. 75 p.

Ivan Lah: **Knjiga spominov**.

Vez. 45 Din, broš. 35 Din, pošt. 2 Din.

Nušič-Govekar: **Narodni poslanec**

Komedija. Broš. 18 Din, pošt. 75 p.

Melik A.: **Jugoslavija. I. del.**

Druga predelana in pomnožena izdaja.
Navadna izdaja 60 Din, boljša 75 Din,
po pošti 2 Din več.

Puškin-Prijatelj: **Kapetanova hči**.

Povest. — Broš. 24 Din, vez. 29 Din,
po pošti 1'20 Din več.

Schönherr-Skrbinšek: **Zemlja**.

Komedija. - Broš. 15 Din, pošt. 75 p.

Budal: **Križev pot Petra**

Kupljenika. Povest.

Vez. 22 Din, br. 17 Din, pošt. 1'50 Din.

Levstik VI.: **Deček brez imena** in

druge zgodbe za mlade čitatelje.
Broš. 25 Din, vez. 30 Din, pošt. 2 Din.

Kersnik Janko: **Cyklamen**. Roman.

Vez. 27 Din, br. 22 Din, pošt. 1'50 Din.

Kersnik Janko: **Agitator**.

Broš. 18 Din, vez. 23 Din, pošt. 1'25 Din.

Frana Maslja-Podlimbarskega

Zbrani spisi. I. zvezek.

Uredil dr. J. Štebinger. Broš. 70 Din,
po pošti 2 Din več.

Sienkiewicz: **Potop**. 1.—8. sn.

Broš. s poštino vsi skupaj 100 Din.

DELNIŠKA TISKARNA

D.

D.

BRZOJAVI: DELTISK

TELEFON ŠT. 132

ČEKOVNI ZAVOD

ŠTEV. 11.630

V LJUBLJANI, MIKLOŠIČEVA CESTA 16

Izdeluje vse tiskovine do naj-
umetnejšega barvotiska kakor
tudi natiskuje liste, časopise,
trgovinske in uradne tiskovine
Vsa tiskarska dela izvršuje kar
najhitreje in najvestneje po
strogo strokovnih pravilih

Obenem priporoča svojo
kar najbolj moderno urejeno

KNJIGOVEZNICO

ki izvršuje knjigoveška dela naj-
preprostejše do najfinejše vrste
Stroj za črtanje trgovskih knjig

Strojne tovarne in livarne

d. d.

LJUBLJANA, Dunajska cesta št. 35

Brzojavke: „Stroj“

Telefon 142 in 230

Stroj za obdelovanje lesa
Transmisije in železne konstrukcije
Turbine - Železolitarna
Zvonovi - Sesaljke - Ognjegasne potrebščine
Armature - Kovinolitarna

Kreditni zavod za trgovino in industrijo v Ljubljani

Prešernova ulica številka 50 (v lastnem poslopiju)

Brzojavni naslov: Kredit Ljubljana - Telefon št. 40, 457 in 548

Obrestovanje vlog, nakup in prodaja vsakovrstnih vrednostnih papirjev, deviz in valut, borzna naročila, predujmi in krediti vsake vrste, eskompt in inkaso menic ter kuponov, nakazila v tu- in inozemstvo, safe-deposits itd.